

**Правни факултет
Универзитета у Нишу**

СУПСИДИЈАРНИ ТУЖИЛАЦ

-мастер рад-

ментор:
Доц. др Иван Илић

студент:
Младен Глишић М019/18-0

Ниш, Септембар 2019.

САДРЖАЈ

Увод.....	3
1. Начело оптужбе.....	6
2. Појам кривичне тужбе.....	8
3. Појам и својства оштећеног.....	12
4. Појам супсидијарног тужиоца.....	16
5. Међународни стандарди о процесном положају оштећеног као супсидијарног тужиоца.....	21
6. Процесни положај супсидијарног тужиоца у раније важећим процесним законима.....	24
6.1 Процесни положај супсидијарног тужиоца према ЗКП-у из 1948. године.....	25
6.2 Процесни положај супсидијарног тужиоца према ЗКП-у из 1953. године.....	26
6.3 Процесни положај супсидијарног тужиоца према ЗКП-у из 1976. године.....	31
6.4 Процесни положај супсидијарног тужиоца према ЗКП-у из 2001. године.....	34
7. Процесни положај супсидијарног тужиоца у важећем Законику о кривичном поступку.....	38
7.1 Процесни положај супсидијарног тужиоца у предистражном поступку.....	41
7.2 Процесни положај супсидијарног тужиоца у претходном кривичном поступку.....	46
7.3 Процесни положај супсидијарног тужиоца у главном кривичном поступку.....	49
8. Процесни положај супсидијарног тужиоца у упоредном праву.....	55
8.1 Процесни положај супсидијарног тужиоца у англосаксонском правном систему.....	55
8.2 Процесни положај супсидијарног тужиоца у континенталном правном систему.....	57
9. Закључак.....	62
10. Литература.....	67
11. Сажетак и кључне речи.....	70
12. Биографија аутора.....	74

УВОД

Извршењем кривичног дела се нарушава преобладајуће јавни, друштвени интерес због чега је законодавац предвидео да се кривично гоњење предузима превасходно у јавном интересу, односно да држава има монопол над кривичном прогоном лица за које постоје основи сумње да су извршила кривична дела, те да је воља оштећеног ирелевантна за предузимање кривичног гоњења учинилаца. Јавни тужилац, као државни орган, има обавезу да предузме кривично гоњење када су испуњени законом предвиђени услови. Ипак, монопол државе није апсолутан, нити је воља оштећеног увек ирелевантна. Препозната су кривична дела код којих је објект заштите превасходно приватни интерес појединаца, те је код ових кривичних дела кривично гоњење у диспозицији оштећених. За нека од ових кривичних дела кривично гоњење у потпуности зависи од воље оштећеног, и код ових кривичних дела кривични поступак се иницира по приватној тужби оштећеног, док је код других кривичних дела воља оштећеног предвиђена као процесна претпоставка за предузимање кривичног гоњења, у виду предлога који оштећени подноси јавном тужиоцу. Изостанак предлога, или повлачење већ поднетог предлога оштећеног представљају процесне сметње за иницирање, или наставак кривичног гоњења. Такође, и код кривичних дела за која се гони по службеној дужности, воља оштећеног може бити од значаја у ситуацији када јавни тужилац одустане од кривичног гоњења, а закон предвиђа право оштећеног да преузме кривично гоњење и заступа оптужбу. У сваком случају оштећени има право на подношење имовинскоправног захтева.

Предмет рада јесте анализа процесног положаја оштећеног код кривичних дела за која се гони по службеној дужности, односно право оштећеног да се супституише на место јавног тужиоца као овлашћени, супсидијарни¹ тужилац код ових кривичних дела. Право оштећеног на предузимање кривичног гоњења од јавног тужиоца је од изузетног

¹Оштећени који је преузео кривично гоњење од јавног тужиоца је и у важећем ЗКП-у означен изразом „оштећени као тужилац“. Овакав законски назив није најпрецизнији јер је и приватни тужилац истовремено и оштећен кривичним делом и тужилац, што не ствара довољну дистинкцију измеђи ових института. Зато сматрамо да је доктринарно означавање „супсидијарни тужилац“ прихватљивије, јер у овој ситуацији оштећени и јесте потенцијални, допунски тужилац, с обзиром да се у тој улози јавља само ако јавни тужилац одустане од кривичног гоњења. Овако и код З. С. Павловић, Неке специфичности оштећеног као супсидијарног тужиоца (у казненом процесном праву Републике Србије), *Зборник радова правног факултета у Сплиту*, 2012, бр. 3, вол. 49, стр. 615-632.

значаја као вид корективног механизма за отклањање последица погрешног или злонамерног поступања јавног тужиоца. Ово право оштећеног је у ЗКП-у² из 2011. године значајној мери дерогирано у односу на ЗКП³ из 2001. године, с обзиром да по важећем законском решењу оштећени нема могућност преузимања кривичног гоњења у предистражном и истражном поступку, већ то право има тек након потврђивања оптужнице у редовном кривичном поступку, односно након заказивања главног претреса или рочишта за изрицање кривичне санкције у скраћеном поступку. Посебно су спорна законска решења код условног одлагања кривичног гоњења, одбацивања кривичне пријаве из разлога правичности, као и споразума о признању кривичног дела када оштећени нема ни могућност приговора непосредно вишем јавном тужиоцу.

Кривичнопроцесно законодавство Србије карактерише веома динамичан и брз развој, што није добар показатељ стања у правосудју, с обзиром да је у питању системски закон, који по правилу не би требало да се мења ни брзо, ни лако, ни често. Некада се њихов рок важења мерио деценијама. Међутим, с друге стране, не могу се занемарити ни дубоке друштвене, економске и културне промене које не заобилазе ни једну земљу, а поготово земље у транзицији, као што је наша. Такође, мора се имати у виду и да ниједан правни систем не представља изоловану појаву, која на би узела у обзир, пре свега, дешавања у окружењу, али и на светском нивоу, с обзиром на процес глобализације који није заобишао ни правну област, у којој се све више губи разлика између унутрашњег у међународног права. Еволуција европскоконтиненталног и англосаксонског правног система је у знаку њиховог међусобног приближавања, при чему је тај процес више једносмеран него двосмеран, јер је много чешћи случај да континентална права преузимају неке установе из англосаксонског права, а не обрнуто.⁴

Поменути тренд потврђује и развој савремених кривичнопроцесних законодавстава. У мешовити тип кривичног поступка, који је карактеристичан за европскоконтинентална права, све више продиру адверзијални елементи, који су одлика акузаторског модела кривичног поступка у англосаксонском праву. То је последица општих

²Законик о кривичном поступку, („Сл. гласник РС“, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019).

³Законик о кривичном поступку, („Сл. гласник РС“, бр. 70/2001, 68/2002, 58/2004, 85/2005, 115/2005, 49/2007, 72/2009, 76/2010).

⁴С. Бркић, Могућности и границе Американизације главног претреса према ЗКП Србије из 2011. године, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, Ниш, 2017, бр. 49, вол. LVI, стр. 271-273.

глобалистичких тенденција, као и потраге за оним страним правним установама које би могле представљати ефикасније решење кризе система кривичног правосуђа.⁵ Да је акузаторски модел кривичног поступка ефикаснији од мешовитог типа, сведоче судске статистике о дужини трајања тих поступака, као и пракса Европског суда за људска права у вези са повредом права на суђење у разумном року.⁶

На све ове глобалне тенденције нису били имуни ни наши законописци. У важећем ЗКП-у из 2011. године извршене су многобројне суштинске промене, а све у циљу убрзања поступка. Већина критичких анализа законских решења су усмерена ка положају окривљеног и његовог права на одбрану, односно ка положају суда и његове пасивности у поступку доказивања. Положају и правима оштећеног, која су у важећем ЗКП-у знатно дерогирана у односу на решења у ЗКП-у из 2001. године, није посвећена довољна пажња.

Циљ рада је да се утврди процесни положај оштећеног у поступку за кривична дела за која се кривично гоњење предузима по службеној дужности према важећем ЗКП-у, те да се поређењем са процесним положајем који је оштећени имао према раније важећим процесним законима, као и са процесним положајем који се оштећеном гарантује у упоредном праву и међународним документима о људским правима, дође до одговора да ли је дерогација права оштећеног била оправдана и потребна, као и да ли је према важећем законском решењу остварива сврха установе супсидијарне тужбе. Дакле, поред утврђивања процесног положаја оштећеног након преузимања улоге супсидијарног тужиоца, потребно је утврдити и која права оштећени има у току поступка када нема могућност супституисања на место јавног тужиоца. Методи који ће бити коришћени приликом израде рада су нормативни (правни) метод, дескриптивни метод, догматски метод, упоредноправни метод и метод студије случаја (case study).

⁵С. Бркић, *op. cit.*, стр. 273.

⁶Г. П. Илић, Кривични поступак између потреба и могућности, *Прати ли кривично законодавство друштвене и економске прилике у Србији?*, Београд: Београдски центар за људска права, 2008, стр. 40-42.

1. НАЧЕЛО ОПТУЖБЕ

На начелу оптужбе (акузаторности) био је заснован акузаторски кривични поступак, у коме је покретање и вођење кривичног поступка зависило искључиво од воље тужиоца, чије својство је у почетку имао само оштећени, а касније се у улози тужиоца могао јавити било који грађанин. Тужилац је подносио тужбу суду који је решавао спор између њега и оптуженог и важио је принцип *nemo iudex sine actore* – без оптужбе нема суђења. За разлику од акузаторског, у инквизиционом кривичном поступку изграђен је систем поступања по службеној дужности. У овом кривичном поступку нису постојале странке и све главне кривичнопроцесне функције (оптужба, одбрана и суђење) су биле у рукама суда, те је у овом поступку и покретање и вођење поступка, као и пресуђење, зависило искључиво од једног органа – суда. Под утицајем Француске буржоаске револуције и њених револуционарних идеолошких промена, дошло је до изградње новог модела кривичног поступка који се заснивао на комбинацији елемената акузаторског и инквизиционог поступка. Овај систем кривичног поступка, назван мешовити, заступљен је у већини савремених законодавстава.⁷

Код мешовитог кривичног поступка главне процесне функције су раздвојене и врше их посебни субјекти. Мешовити кривични поступак је оптужно-расправни. Суд одлучује о основаности кривичноправног захтева за кажњавање окривљеног, али не може да по службеној дужности покрене кривични поступак. Кривично гоњење се покреће и спроводи доношењем наредбе за спровођење истраге, односно подношењем одговарајућег оптужног акта од стране јавног тужиоца, или подношењем приватне тужбе од стране оштећеног. У улози овлашћеног тужиоца оштећени се може јавити и као супсидијарни тужилац код кривичних дела за које се гоњење предузима по службеној дужности, уколико јавни тужилац одбаци кривичну пријаву или касније одустане од кривичног гоњења. Постојање казненоправног захтева тужиоца представља основну процесну претпоставку, неопходну за одвијање кривичног поступка. Повлачење тужичевог казненоправног захтева, у било којој фази поступка, активира обавезу јавног тужиоца или суда, да формалним одлукама окончају кривични поступак. Дакле, у мешовитом кривичном поступку важи максима *nemo iudex sine actore*, кроз коју је јасно изражена суштина начела оптужбе.

⁷С. С. Кнежевић, *Кривично процесно право - Општи део* -, Ниш, 2015, стр. 33-36.

У ЗКП-у из 2001. године начело оптужбе је имало ранг законског начела, и било је дефинисано одредбом да се кривични поступак покреће по захтеву овлашћеног тужиоца.⁸ Међутим, у важећем ЗКП-у из 2011. године дефиниција начела оптужбе је изостала. Можемо претпоставити да је наш законодавац сматрао да би дефиниција начела оптужбе била у супротности са промењеним концептом јавнотужилачке истраге. Наиме, према важећем ЗКП-у истрагу спроводи јавни тужилац, при чему за покретање кривичног поступка није потребно одобрење суда, нити је могућа жалба окривљеног или оштећеног на наредбу о спровођењу истраге. Ипак, иако је законодавац одустао од дефинисања начела оптужбе, оно има ранг законског принципа. То потврђује одредба о обустави истраге (чл. 308), којом је предвиђено да јавни тужилац може у току истраге одустати од гоњења осумњиченог и наредбом обуставити истрагу, при чему оштећени нема право жалбе на одлуку јавног тужиоца, као и одредба о одбијању оптужбе (чл. 422 ст. 1 тач. 1), којом је предвиђено да ће суд изрећи пресуду којом се оптужба одбија ако је тужилац од започињања до завршетка главног претреса одустао од оптужбе или је оштећени одустао од предлога за гоњење. Такође, ранг законског принципа начелу оптужбе потврђују и одредбе којима се санкционишу апсолутно битне повреде одредаба кривичног поступка које се односе на оптужбу: ако је суд повредио одредбе кривичног поступка у погледу постојања оптужбе овлашћеног тужиоца, односно одобрења надлежног органа; ако пресудом није потпуно решен предмет оптужбе; ако је пресудом оптужба прекорачена (чл. 438 ст. 1 тач. 7, 8 и 9); утврђивање постојања неке од ових повреда од стране суда правног лека, за последицу има укидање донете пресуде. Ваља напоменути и да непостојање предлога оштећеног, за кривична дела за која је предлог оштећеног прописан као процесна претпоставка, више не представља апсолутно битну повреду одредаба кривичног поступка.

Сматрамо да није било разлога за изостављање дефиниције начела оптужбе у важећем процесном закону из два разлога: прво, кривични поступак се не покреће искључиво наредбом јавног тужиоца о спровођењу истраге, већ и приватном тужбом овлашћеног приватног тужиоца; друго, концепт јавнотужилачке истраге није супротан начелу оптужбе, и у прилог томе говоре и законске одредбе о обустави истраге и одбијању оптужбе нашег важећег ЗКП-а (чл. 308 и чл. 422 ст. 1 тач. 1). Уосталом, и важећи кривичнопроцесни

⁸Чл. 19 ЗКП-а из 2001.

закони у Босни и Херцеговини⁹ и Хрватској,¹⁰ који такође прихватају концепт јавнотужилачке истраге, садрже одредбе о дефиницији начела оптужбе.

2. ПОЈАМ КРИВИЧНЕ ТУЖБЕ

У савременом кривичном поступку сврха кривичне тужбе је да покрене кривично гоњење и да одреди предмет суђења, с обзиром да суд не може по службеној дужности да покрене и води кривични поступак, нити суд може да пресуђује ван оквира оптужног предлога. То је последица усвојеног начела оптужбе.

Данас је кривична тужба организована као јавна тужба коју врши за то посебно установљен државни орган у виду јавног тужилаштва, и то по службеној дужности, у општем, јавном интересу. Извршењем кривичног дела се нарушава предоминантно јавни, друштвени интерес због чега се законом предвиђа да се кривично гоњење предузима по службеној дужности, односно *ex officio*. Дакле, суштину начела официјелности представља овлашћење јавног тужиоца да по службеној дужности предузме кривично гоњење у преваходно јавном интересу, независно од воље оштећеног, те стога држава има монопол над кривичним гоњењем лица за које постоје основи сумње да су извршили кривична дела. Довољно је да јавни тужилац утврди да је реч о кривичном делу за које се гони по службеној дужности па да одмах захтева покретање и вођење кривичног поступка, не чекајући иницијативу оштећеног или неког другог лица.¹¹

Јавни тужилац је дужан да предузме кривично гоњење чим се стекну законом предвиђени услови. То је суштина начела легалитета кривичног гоњења, и оно важи само за кривична дела за која се гони по службеној дужности. Јавни тужилац цени само законитост кривичног гоњења, а не и целисходност. Он само процењује да ли су се стекли стварни и правни услови за кривично гоњење. Стварни услови су испуњени ако постоје докази о основима сумње да је извршено кривично дело, а правни услови су испуњени кад

⁹Čl. 16 Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, ("Sl. glasnik BiH", br. 3/2003, 32/2003 - ispr, 36/2003, 26/2004, 63/2004, 13/2005, 48/2005, 46/2006, 29/2007, 53/2007, 58/2008, 12/2009, 16/2009, 53/2009 - dr. zakon, 93/2009, 72/2013 i 65/2018).

¹⁰Čl. 2 st. 1 Zakona o kaznenom postupku, (Urednički pročišćeni tekst, "Narodne novine", br. 152/08, 76/09, 80/11, 91/12 - Odluka i Rješenje USRH, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14 i 70/17).

¹¹В. Ђурђић, Начела уређења кривичне тужбе, *Законик о кривичном поступку и јавно тужилаштво (de lege lata - de lege ferenda)*, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца, Београд, 2009, стр. 82.

се установи да је учињено дело по закону кривично дело и да не постоје процесне сметње за кривично гоњење (нпр. амнестија, помиловање, застарелост и сл.).¹²

Дакле, код кривичних дела која се гоне по службеној дужности, јавни тужилац, као овлашћени тужилац, нема право диспонирања тужбеним захтевом, већ има обавезу да у сваком случају, када се стекну стварни и правни услови, поднесе кривичну тужбу. У том смислу се кривична тужба разликује од грађанске тужбе. Наиме, парнични поступак почива на диспозиционој максими и у њему тужилац слободно располаже тужбеним захтевом током трајања поступка. Покретање и вођење парничног поступка зависи искључиво од воље тужиоца. Ипак, разлике између кривичног и парничног поступка се временом смањују. У нашем важећем ЗКП-у више није прописана истражна максима, односно обавеза суда да истинито и у потпуности утврди чињенично стање, већ је прописано да је терет доказивања оптужбе на тужиоцу, да суд изводи доказе на предлог странака, те да суд може само изузетно сам одредити извођење доказа, уколико оцени да су изведени докази противречни или нејасни и да је то неопходно да би се предмет доказивања свестрано расправио (чл. 15). Поводом истог животног догађаја се могу водити и кривични и грађански поступак, при чему је код нас грађански суд везан само осуђујућом правоснажном пресудом кривичног суда, и то у погледу постојања кривичног дела и у погледу постојања кривичне одговорности починиоца, али не и облика и степена кривице, и висине штете, зато што категорије виности нису исте у кривичном и грађанском материјалном праву.¹³

Иако је у нашем кривичном поступку кривична тужба уређена на начелу официјелности кривичног гоњења, као основном начелу, ипак је у одређеној мери присутно и начело диспозиције. Преовладало је гледиште да није исти јавни интерес за гоњење сваког кривичног дела, те је предвиђен изузетак од начела официјелности у виду кривичних дела за која се гони по приватној кривичној тужби. Гоњење ових кривичних дела се у потпуности препушта вољи оштећеног, односно оштећени има право располагања кривичном тужбом. Код ових кривичних дела објект заштите је превасходно приватни интерес појединаца будући да се овим кривичним делима повређују или угрожавају нека

¹²В. Ђурђић, Начела..., *op. cit.*, стр. 85.

¹³Чл. 13 Закона о парничном поступку, ("Сл. гласник РС", бр. 72/2011, 49/2013 - одлука УС, 74/2013 - одлука УС, 55/2014 и 87/2018).

предвиђено је преко 50 кривичних дела за која се гони по приватној кривичној тужби ако се рачунају и основна дела и сви њихови облици. За највећи број ових кривичних дела је предвиђена новчана казна или казна затвора до једне године, међутим, има и кривичних дела са запређеном казном до пет или осам година затвора, па чак и десет година затвора, за која је предвиђено да се гоне по приватној кривичној тужби, па се поставља питање зашто нема јавног интереса да се тако тешка дела гоне по службеној дужности. Није јасно који су то криминалнополитички разлози руководили законописце да предвиде тако значајно одступање од начела официјелности код ових тешких кривичних дела.¹⁴ Предвиђено је још једно одступање од начела официјелности у виду кривичних дела која се гоне по предлогу оштећеног. Предлог оштећеног представља процесну претпоставку за покретање кривичног гоњења од стране јавног тужиоца, односно изостанак предлога или повлачење већ поднетог предлога представљају процесне сметње за иницирање или наставак кривичног гоњења. Оштећени, као предлагач кривичног гоњења не постаје странка у поступку и његов процесни положај је идентичан положају било ког другог оштећеног. Одлука о покретању кривичног поступка зависи искључиво од јавног тужиоца, те стога гоњење по предлогу оштећеног представља ограничење а не изузетак од начела официјелности.¹⁵

Јавни тужилац може, приликом одлучивања по поднетој кривичној пријави, али и касније у току поступка, проценити да нису испуњени стварни и правни услови за кривични прогон, те ће у том случају јавни тужилац одустати од кривичног гоњења. Јавни тужилац приликом доношења одлуке може погрешити или поступити злонамерно, те се из тих разлога предвиђа још једна врста кривичне тужбе - супсидијарна кривична тужба, на чије подношење има право оштећени у случају када јавни тужилац не поднесе кривичну тужбу или одустане од већ поднете кривичне тужбе. Иако је и код супсидијарне кривичне тужбе и код приватне кривичне тужбе овлашћени тужилац оштећени, између њих постоје битне разлике. Код приватне тужбе оштећени је једини овлашћени тужилац, и кривични прогон зависи искључиво од воље оштећеног. С друге стране, код супсидијарне тужбе

¹⁴В. Ђурђић, Начела..., *op. cit.*, стр. 84.

¹⁵С. С. Кнежевић, *op. cit.*, стр. 51.

овлашћени тужилац је и даље јавни тужилац, док је оштећени супсидијарни, потенцијални тужилац, чије се право на кривично гоњење активира тек уколико јавни тужилац донесе одлуку о одустанку од кривичног гоњења. Ипак, иако се супсидијарна тужба подноси за кривична дела за која се гони по службеној дужности, супсидијарни тужилац може слободно располагати тужбеним захтевом, будући да супсидијарног тужиоца, за разлику од јавног тужиоца који је државни орган, не везује начело легалитета.

Иако је у нашем важећем ЗКП-у усвојено начело легалитета као основни принцип кривичног гоњења тако што је прописано да је јавни тужилац дужан да предузме кривично гоњење када постоје основи сумње да је учињено кривично дело или да је одређено лице учинило кривично дело за које се гони по службеној дужности (чл. 6 ст. 1), ипак, као и у свим савременим кривичнопроцесним законодавствима, ни у нашем није било могуће увести апсолутно важење начела легалитета, те је стога предвиђено да јавни тужилац изузетно може одлучити да одложи или да не предузме кривично гоњење, под условима прописаним закоником (чл. 6 ст. 3).

Могућност јавног тужиоца да процењује целисходност предузимања кривичног гоњења представља суштину начела опортунитета. Обавеза јавног тужиоца да процењује да ли су испуњени законски услови за предузимање кривичног гоњења, те ако јесу, обавеза да покрене кривични поступак, и даље егзистира, међутим, јавни тужилац у случају када утврди испуњеност законских услова, приступа процени да ли је у конкретном случају целисходно (опортуно) покретање кривичног поступка. Ипак, начело опортунитета не даје јавном тужиоцу могућност да произвољно, по личном нахођењу одлучују о гоњењу или негоњењу учиниоца дела. Обзире целисходности мора да цени са становишта јавног интереса, односно да ли је у јавном интересу да се учинилац кривично гони или не гони. Начело опортунитета, као одступање од начела легалитета, примењује се само код официјелних кривичних дела, односно код кривичних дела за која се гони по службеној дужности. Гоњење по приватној тужби и предлог оштећеног за гоњење засновани су на начелу диспозитивности и представљају одступање од начела официјелности, те се стога никако не могу сматрати видом начела опортунитета. У пољу где начело легалитета уопште не важи не може ни бити никаквих одступања од његовог важења.¹⁶

¹⁶В. Ђурђић, Начела..., *op. cit.*, стр. 84.

Наш важећи кривичнопроцесни закон прописује право јавног тужиоца на процену целисходности кривичног гоњења у следећим процесним ситуацијама: а) у случају условног одлагања кривичног гоњења;¹⁷ б) одбацивања кривичне пријаве из разлога правичности за лакша кривична дела;¹⁸ в) у случају споразума о признању извршења кривичног дела;¹⁹ г) у поступку код кривичних дела учињених од правних лица;²⁰ д) у поступку према малолетним учиниоцима кривичних дела;²¹ ђ) приликом уступања кривичног прогона страном држави.²² Ни у једном од ових случајева оштећени нема право на супсидијарну тужбу, нити право приговора непосредно вишем јавном тужиоцу.

3. ПОЈАМ И СВОЈСТВА ОШТЕЋЕНОГ

Историјски посматрано, оштећени је имао различит положај у кривичном поступку у зависности од типа кривичног поступка. У акузаторском кривичном поступку, насталом у античкој Грчкој и Риму, кривично гоњење је у потпуности зависило од воље оштећеног, који је имао својство тужиоца, као лице непосредно повређено или угрожено кривичним делом. Касније је уведен систем популарне тужбе, када се у улози тужиоца могао јавити било који грађанин, и од тада је кривично гоњење добило јавноправни карактер. У инквизиторском кривичном поступку, све главне кривичнопроцесне функције – оптужба, одбрана и суђење су биле сконцентрисане у рукама суда, те није постојала могућност да оштећени добије својство странке у поступку, нити својство учесника. Оштећени се у поступку једино могао појавити као сведок. У савременим мешовитим поступцима, оштећени може стећи својство странке као приватни или супсидијарни тужилац, међутим, и када нема својство странке, оштећени има својство учесника поступка, и у складу са тим одређена права.

Појам оштећеног, односно његов положај и права као учесника кривичног поступка, морају бити јасно уређени како не би долазили у колизију са интересом јавног тужиоца за

¹⁷Чл. 283 ЗКП-а

¹⁸Чл. 284 ст. 3 ЗКП-а

¹⁹ Чл. 313 ЗКП-а

²⁰Чл. 19 и 45 Закона о одговорности правних лица за кривична дела, („Сл. гласник РС“, бр. 97/2008)

²¹ Чл. 58 Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, („Сл. гласник РС“, бр. 85/2005)

²²Чл. 49 Закона о међународној правној помоћи у кривичним стварима, („Сл. гласник РС“, бр. 20/2009)

ефикасним кривичним гоњењем, код кривичних дела за које је предвиђено кривично гоњење по службеној дужности. Са друге стране, уређеност процесног положаја оштећеног је важно и у односу на окривљеног, како због могућег настојања оштећеног да се помоћу кривичног поступка освети за претрпљену повреду права, што никако не сме бити сврха кривичног поступка, тако и због могућности постојања секундарне виктимизације.²³ У свим правним системима се настоји истакнути да је, и у случају учествовања оштећеног у поступку, казна државна и да кривични поступак не служи појединачним интересима оштећеног. Готово свим савременим моделима учествовања оштећеног у кривичном поступку заједничко је и то да покушавају искључити сваки могући утицај оштећеног на избор врсте и мере санкције.²⁴

Законодавац је у и важећем ЗКП-у из 2011. године одредио појам оштећеног као лице чије је какво лично или имовинско право повређено или угрожено кривичним делом (чл. 2 ст. 1 тач. 11). Већ из саме законске дефиниције је јасно да је оштећени лице које непосредно трпи штету извршеним кривичним делом, те је и логично да оштећени има интерес да буде учесник кривичног поступка. Наше кривично процесно законодавство усваја појам оштећени, док Кривични законик користи и појам жртве.²⁵ У чл. 2 важећег ЗКП-а, који носи назив „Значење израза“, прописано је још неколико одредби којима се одређују појам и положај оштећеног, из којих се утврђује да оштећени може стећи својство тужиоца у кривичном поступку када преузме кривично гоњење од јавног тужиоца, као и својство приватног тужиоца, да у току поступка може имати заступника у виду законског заступника или пуномоћника, те да у оквиру основног и унакрсног испитивања може постављати питања сведоку, вештаку или другом испитиваном лицу.²⁶ Прописано је и да

²³Секундарна виктимизација представља пооштравање примарне виктимизације кроз негативну реакцију социјалне средине и кроз неадекватну или чак погрешну реакцију органа гоњења. Вид. В. Николић Ристановић, Подршка жртвама и спречавање секундарне виктимизације: савремена законска решења и пракса, *Темид*, 2003, вол. 6, бр. 1, стр. 3-10.

²⁴Г. Томашевић, М. Рајчић, *Subjekti u kaznenom postupku: pravni položaj žrtve i oštećenika u novom hrvatskom kaznenom postupku*, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, Zagreb, 2008, vol. 15, br. 2, str. 825.

²⁵Чл. 54 ст. 1, чл. 72 ст. 1, чл. 73 ст. 1 тач. 10, чл. 77 ст. 4 Кривичног законика Републике Србије, („Сл. гласник РС“, бр. 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 – испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019).

²⁶Чл. 2 ст. 1 тач. 5, 8, 11, 12, 21 и 22 ЗКП-а, („Сл. гласник РС“, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019).

за поједина кривична дела јавни тужилац може предузети кривично гоњење само по предлогу оштећеног (чл. 6 ст. 2), при чему оштећени може одустати од предлога све до окончања главног претреса, у ком случају губи право да поново поднесе предлог (чл. 54).

За разлику од раније важећих процесних закона, у важећем ЗКП-у права оштећеног су прописана независно од права оштећеног као супсидијарног тужиоца и приватног тужиоца, што је свакако оправдано, јер се ради о различитим процесним улогама које оштећени може имати у кривичном поступку. Оштећени у поступку има следећа права: да поднесе имовинскоправни захтев; да указује на чињенице и предлаже доказе; да ангажује пуномоћника из реда адвоката; да разматра списе и доказне предмете; да буде обавештен о одбацивању кривичне пријаве или о одустанку јавног тужиоца од кривичног гоњења, као и да поднесе приговор против одлуке јавног тужиоца; да буде поучен о могућности да преузме кривично гоњење и заступа оптужбу; да присуствује припремном рочишту; да присуствује главном претресу и учествује у извођењу доказа; да поднесе жалбу против одлуке о трошковима кривичног поступка и досуђеном имовинскоправном захтеву; да буде обавештен о исходу поступка и да му се достави правоснажна пресуда; да предузима друге радње предвиђене законом (чл. 50 ст. 1). Оштећени, оштећени као супсидијарни тужилац и приватни тужилац се може испитати као сведок (чл. 92 ст. 2). Оштећеном се може ускратити разматрање списка и разгледање предмета док не буде испитан као сведок (чл. 50 ст. 2).

У случају када је оштећени малолетно лице или лице које је потпуно лишено пословне способности, његов законски заступник је овлашћен да даје све изјаве и предузима све радње на које је овлашћен оштећени (чл. 56). Оштећени, или његов законски заступник, могу ангажовати пуномоћника само из реда адвоката (чл. 50 ст. 1 тач. 3). Треба поменути и да су Законом о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица²⁷ прописане посебне одредбе о поступању код таксативно наведених кривичних дела када је оштећени малолетно лице. У питању су нека од најтежих кривичних дела, као што су тешко убиство, силовање, тешка телесна повреда, насиље у породици (чл. 50 ст. 1). Предвиђено је да у овим поступцима поступају судија, јавни тужилац, као и службеници органа унутрашњих послова који су стекли посебна знања из области права детета и кривичноправне заштите малолетних лица (чл. 150 ст. 1 и 2, чл. 151 ст. 3), те да су сви органи поступка дужни да воде посебну бригу

о узрасту малолетног оштећеног, својствима личности, образовању и приликама у којима живи како би се избегле могуће штетне последице по његову личност и развој (чл. 152 ст. 1). Могуће је и саслушање малолетног оштећеног без присуства странака у просторији у којој се налази, употребом техничких средстава за пренос слике и звука, а да му странке и лица која на то имају право питања постављају посредством судије, психолога, педагога, социјалног радника или другог стручног лица (чл. 152 ст. 3). Малолетни оштећени мора имати пуномоћника од првог саслушања окривљеног, а у случају да нема пуномоћника, њега ће решењем поставити председник суда из реда адвоката који су стекли посебна знања из области права детета и кривичноправне заштите малолетних лица, при чему трошкови заступања падају на терет буџетских средстава суда (чл. 154).

Наш важећи ЗКП не говори посебно о лицима која су посредно оштећена кривичним делом. Међутим, нормама којима је регулисано право на подношење имовинскоправног захтева, одређена права су призната и лицима која су посредно оштећена кривичним делом. Наиме, чл. 253 ст. 1 ЗКП-а је прописано да имовинскоправни захтев може поднети лице које је овлашћено да такав захтев остварује у парничном поступку, при чему је Законом о облигационим односима²⁷ прописано следеће: 1) да је лице које проузрокује нечију смрт дужно надокнадити уобичајене трошкове његове сахране, трошкове његовог лечења од задобијених повреда и друге потребне трошкове у вези са лечењем, као и зараду изгубљену због неспособности за рад (чл. 193); 2) да лице које је погинуло издржавао или редовно помагао, као и оно које је по закону имало право захтевати издржавање од погинулог, има право на накнаду штете коју трпи губитком издржавања, односно помагања, те да се ова штета надокнађује плаћањем новчане ренте, чији се износ одмерава с обзиром на све околности случаја, а који не може бити већи од онога што би оштећени добијао од погинулог да је остао у животу (чл. 194); 3) да ће суд, за претрпљене душевне болове због смрти блиског лица, ако нађе да околности случаја, а нарочито јачина болова и њихово трајање то оправдава, досудити правичну накнаду, независно од накнаде материјалне штете као и у њеном одсуству (чл. 200 ст. 1); 4) да лица која имају право на

²⁷Закон о облигационим односима („Сл. лист СФРЈ“, бр. 29/78, 39/85, 45/89 – одлука УСЈ и 57/89, „Сл. лист СРЈ“, бр. 31/93 и „Сл. лист СЦГ“, бр. 1/2003 – Уставна повеља)

правичну новчану накнаду у случају смрти неког лица су чланови уже породице (брачни друг, деца и родитељи), а браћа и сестре ако је између њих и умрлог постојала трајнија заједница живота, док у случају нарочито тешког инвалидитета неког лица, суд може досудити правичну новчану накнаду његовом брачном другу, деци и родитељима, при чему се ове накнаде могу досудити и ванбрачном другу ако је између њега и умрлог, односно повређеног, постојала трајнија заједница живота. Из наведених законских одредби произилази да својство учесника кривичном поступку, ради заштите повређених и угрожених права, могу стећи и лица која посредно трпе штету због извршеног кривичног дела. Круг ових лица је ограничен на најближе сроднике, брачног и ванбрачног друга, односно лице које је имало право на издржавање од умрлог лица. Имовинскоправни захтев се подноси органу поступка, а може се поднети најкасније до завршетка главног претреса пред првостепеним судом (чл. 254).

Ипак, могућности за фактичко остварење имовинскоправног захтева ограничене су утолико што је законском одредбом предвиђено да ће се имовинскоправни захтев расправити на предлог овлашћених лица у кривичном поступку, али под условом да се тиме не би знатно одуговлачио поступак (чл. 252 ст. 1), што суду даје могућност да не одлучује о имовинскоправном захтеву, већ да овлашћено лице, ради остваривања имовинскоправног захтева, упути на парнични поступак, што у пракси судије најчешће и раде. То значајно погоршава положај оштећеног, с обзиром на то колико може да потраје и да кошта један парнични поступак, а у којем ће бити извођени исти докази који су већ извођени у кривичном поступку, што је супротно начелу економичности и ефикасности. Нису ретки ни случајеви да осуђени за кривична дела немају никакву имовину на своје име, а дешава се и да под претњом кривичног гоњења осумњичени пренесе имовину на другог члана породице пре покретања кривичног поступка, па у тим ситуацијама оштећени остаје без могућности да наплати свој имовинскоправни захтев, што је супротно начелу правичности.

4. ПОЈАМ СУПСИДИЈАРНОГ ТУЖИОЦА

Општи друштвени интерес, који се угрожава извршењем кривичног дела, најефикасније штити држава, која, по облику организације своје државне власти, организује кривичну тужбу као јавну оптужбу и ствара јавно тужилаштво да је заступа пред судом. Међутим,

приликом процене постојања услова за кривично гоњење окривљеног, јавни тужилац може погрешити или поступити злонамерно. На овакав начин јавни тужилац би угрозио јавни интерес, али и интерес оштећеног, те је стога потребно законским нормама прописати одговарајући корективни механизам за неутралисање погрешног или злонамерног поступања јавног тужиоца при вршењу функције кривичног гоњења.

За отклањање последица незаконитог поступања јавног тужиоца могућа су два модалитета корективних механизма: прво, могуће је успоставити судску контролу поступања јавног тужиоца приликом кривичног гоњења, којом би суд могао приморавати јавног тужиоца на предузимање кривичног гоњења; друго, могуће је успоставити право оштећеног на супсидијарну тужбу, односно право оштећеног на преузимање кривичног гоњења у случајевима када јавни тужилац процени да нема основа за кривично гоњење. Савремени грађани немају неограничено поверење у сопствене државе, па зато законодавци омогућавају да оштећени, у одређеним случајевима када јавни тужилац одустане од кривичног гоњења, сам преузме кривични прогон супсидијарном кривичном тужбом, као посебном формом кривичне тужбе која замењује јавну кривичну тужбу.²⁸

Установа супсидијарне тужбе, самим својим постојањем, има превентивни карактер утицајем на подизање квалитета рада јавног тужилаштва, како би се свела на минимум могућност да изостане кривично гоњење у ситуацији када за то има основа. Јавни тужилац одлуку да не започне кривично гоњење или да одустане од започетог кривичног гоњења може донети злоупотребом службеног положаја, па његова одлука противно начелу легалитета неоправдано изостаје. До непредузимања или одустајања од кривичног гоњења још чешће долази због погрешне и неправилне процене о испуњености услова за кривични прогон. Обезбеђивањем могућности да се на месту јавног тужиоца јави супсидијарни тужилац, осигурава се спољашња контрола законитости и правилности рада јавног тужилаштва, као државног органа у обављању своје законом прописане функције, монопола везаног за покретање и вођење кривичног поступка за кривична дела за која се гони по службеној дужности.²⁹

²⁸J. Крстић, Организација јавног тужилаштва и њен утицај на обим и ефикасност примене Законика о кривичном поступку, *Законик о кривичном поступку и јавно тужилаштво (de lege lata - de lege ferenda)*, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца, Београд, 2009, стр. 184.

²⁹З. С. Павловић, *op. cit.*, стр. 619.

Ова установа има двоструку сврху, којима се елиминишу евентуалне негативне последице одустајања јавног тужиоца од кривичног гоњења: прво, ствара се могућност да се утврди законитост и основаност поступања јавног тужиоца приликом одустајања од кривичног гоњења, што је јавни интерес, и друго, оштећеном се пружа могућност да оствари заштиту свог имовинског или другог личног права које је повређено или угрожено кривичним делом. Оштећени може бити вођен и чисто моралним разлозима, али и жељом за осветом, што, у овом другом случају, није у духу установе супсидијарне тужбе.

Подношењем супсидијарне тужбе оштећени ступа на место јавног тужиоца, те у том смислу, с обзиром да се ради о кривичним делима за које се гони по службеној дужности, супсидијарна кривична тужба преузима улогу јавне кривичне тужбе. Међутим, разлика је у томе што је кривично гоњење јавном тужиоцу обавеза, а оштећеном право, које оштећени често не користи. Кривично гоњење за оштећеног може бити терет који он тешко може да поднесе, из разлога што му недостаје довољно стручног знања, времена и подршке других државних органа, што све има јавни тужилац. Оштећени углавном не предузимају гоњење кад немају материјалног интереса или кад им је штета већ надокнађена. Понекад је оштећени индиферентан, незаинтересован, или има страх од освете или других проблема које би могло да му произведе вођење кривичног поступка према окривљеном. Оправдано је очекивати да се оштећени појави као супсидијарни тужилац у ситуацијама када има неки материјални интерес, или неки други лични интерес, као што је жеља за осветом према окривљеном. Иако не треба занемарити евентуалне моралне разлоге оштећеног за укључивање у кривични поступак у својству супсидијарног тужиоца, ипак, очекивање да се оштећени укључи ради заштите јавног интереса, више делује као утопија него као реалност.³⁰

Статус супсидијарног тужиоца може стећи само оштећени. С обзиром да се ради о кривичним делима за које је прописано да се гоне по службеној дужности, основна претпоставка за подношење супсидијарне тужбе је да јавни тужилац искаже своју процесну вољу да неће предузети кривично гоњење или да одустаје од већ покренутог гоњења. Дакле, оштећени може стећи својство супсидијарног тужиоца на два начина: у првом случају јавни тужилац доноси одлуку о одбачају кривичне пријаве а оштећени

³⁰З. С. Павловић, *op. cit.*, стр. 620

предузима гоњење, док у другом случају, када је већ покренут поступак, јавни тужилац даје изричиту изјаву да одустаје од гоњења, у било којој фази поступка, а оштећени преузима гоњење. Супсидијарни тужилац предузима или преузима кривично гоњење у односу на кривично дело које се чињенично и правно не разликује од кривичног дела од чијег гоњења је јавни тужилац одустао. Битно је да се ради о истом догађају и истом окривљеном, а у погледу правне квалификације дела може бити и лакши облик кривичног дела, с обзиром да правна квалификација не везује суд ни кад га квалификује јавни тужилац, нити супсидијарни тужилац. Процесна претпоставка за стицање статуса супсидијарног тужиоца је и правни субјективитет, па ако се ради о правном лицу, потребно је да је уписано у регистар правних лица. Када је у питању правна сукцесија, у већини позитивних кривичнопроцесних законика се предвиђа да правни следбеници преминулог оштећеног могу у предвиђеном законском року да дају изјаву којом ће предузети или наставити кривично гоњење, а исто се предвиђа и за правне следбенике правног лица које је престало да постоји.

За предузимање и настављање гоњења се углавном предвиђају кратки и преклузивни рокови. Пропуштање рока од стране оштећеног се не може конвалидирати подношењем нове кривичне пријаве, у којој би оштећени приказивао догађаје на другачији начин и другом правном оценом, те стога јавни тужилац мора водити рачуна о индентитету догађаја.

Оштећени чува својство супсидијарног тужиоца активним вршењем процесних радњи у току целог кривичног поступка, реализујући тако своја законом предвиђена права и дужности. Супсидијарни тужилац има сва права и обавезе која иначе има као оштећени у поступку, као и сва права и обавезе која има јавни тужилац као овлашћени тужилац у поступку, осим права и обавеза које јавни тужилац има као државни орган. Стога, супсидијарни тужилац има право а не и обавезу на кривични прогон, нити има обавезу да буде објективан, односно да утврђује чињенице које иду у корист окривљеног. Супсидијарни тужилац има право да буде поучен о радњама које треба да предузме да би остварио неко своје право. Његов положај у односу на положај јавног тужиоца разликује и дужност сведочења коју супсидијарни тужилац има. Уколико је супсидијарни тужилац процесно неспособан, његова права и дужности ће вршити његов законски заступник. Супсидијарни тужилац, или његов законски заступник могу ангажовати и пуномоћника из

реда адвоката. У већини права се за тежа кривична дела предвиђа да супсидијарни тужилац има право на пуномоћника по службеној дужности на терет буџетских средстава, под законом прописаним условима.

Оштећеном својство супсидијарног тужиоца може престати на више начина. Супсидијарни тужилац може дати изричиту изјаву о одустанку од оптужбе до завршетка главног претреса или претреса пред другостепеним судом, у ком случају му престаје статус супсидијарног тужиоца. Изјава о одустанку од оптужбе је неопозива. Код одустанка долази до престанка постојања функције оптужбе, у складу са начелом акузаторности. Јавни тужилац, као овлашћени тужилац за кривична дела за која се гони по службеној дужности, може све до окончања главног претреса поново преузети вршење функције оптужбе, у ком случају оштећеном престаје својство супсидијарног тужиоца. У овом случају долази до обрнуте сукцесије овлашћених тужилаца. Подразумева се да би јавни тужилац требало да активно прати све предмете у којима је супсидијарни тужилац преузео кривично гоњење, ради запажања евентуалних нових чињеница на основу којих би се утврдило да ипак има основа за кривични прогон. То је и у јавном интересу и у интересу супсидијарног тужиоца, који се ослобађа терета вршења функције оптужбе. Напослетку, губитак својства супсидијарног тужиоца може наступити и смрћу оштећеног, односно престанком правног лица.

Институт супсидијарне тужбе грађанима даје осећај да имају на располагању могућу корекцију за случај евентуалног незаконитог, неефикасног или неправилног рада тужилаштва, чиме се додатно ствара поверење грађана у правосудни систем једне земље. Само постојање ове могућности даје оштећеном додатну сигурност да може кроз овај институт вршити надзор над радом државног органа.³¹ За остваривање функције установе супсидијарне тужбе неопходна је и правна едукација грађана, као и поверење у правосудни систем државе уопште, не само када је кривични поступак у питању. Потребно је створити фактичке, реалне, оствариве услове за подношење супсидијарне тужбе и вршење функције оптужбе у поступку. У супротном, оштећени ће се тешко одлучивати на подношење супсидијарне тужбе, чиме ће нестати контролни механизам рада јавног тужилаштва, што никако није ни у јавном интересу ни у интересу појединца.

³¹З. С. Павловић, *op. cit.*, стр. 625.

5. МЕЂУНАРОДНИ СТАНДАРДИ О ПРОЦЕСНОМ ПОЛОЖАЈУ ОШТЕЋЕНОГ КАО СУПСИДИЈАРНОГ ТУЖИОЦА

У релевантним међународним документима, иностраној литератури и упоредном законодавству се чешће употребљава појам жртве него појам оштећеног. У међународним документима се појму жртве придаје прилично широко значење, о чему сведочи Декларација о основним начелима правде за жртве злочина и злоупотребе власти,³² коју је Генерална скупштина Уједињених нација усвојила 1985. године, и у којој се под жртвом подразумева не само лице које је непосредно претрпело штету, већ и сродници жртве и лице које је претрпело штету приликом пружања помоћи непосредној жртви или при спречавању виктимизације (чл. А ст. 1 и 2), при чему је прописано и да жртва има право на приступ правди и фер поступање које подразумева да у складу са одредбама националног законодавства добије накнаду за претрпљену штету (чл. А ст.4).

Слично је предвиђено и у Основним принципима и смерницама за право на правни лек и обештећење жртава тешких кршења међународног хуманитарног права и озбиљне повреде међународног хуманитарног права,³³ који су усвојени Резолуцијом Генералне скупштине Уједињених нација од 2005. године, где је прописано да је, под условом да је то предвиђено одредбама националног права, могуће проширење појма жртве на чланове уже породице или лица која издржава непосредна жртва, као и на лица која су претрпела штету помажући жртви у невољи или спречавајући виктимизацију (одељак V чл. 8 и 9 Основних принципа). Овим документом је прецизирано да штета коју је претрпела жртва укључује и физичке или душевне повреде, емоционалну патњу, материјални губитак или значајно оштећење њених основних права, кроз чињења или пропуштања која представљају тешка кршења међународног права људских права, или озбиљне повреде међународног хуманитарног права.

Ваља напоменути и Европску конвенцију о накнади штете жртвама насилних

³²Декларација о основним начелима правде за жртве злочина и злоупотребе власти – Декларација (*Declaration of basic principles of justice for victims of crime and abuse of power – GA Res. 40/34, Annex 1985*).

³³Основни принципи и смернице за право на правни лек и обештећење жртава тешких кршења међународног хуманитарног права и озбиљне повреде међународног хуманитарног права – Основни принципи (*Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation for Victims of Gross Violations of International Human Rights Law and Serious Violations of International Humanitarian Law – GA Res. 60/147, Annex 2005*).

кривичних дела,³⁴ која се темељи на основном начелу да је обавеза државе да накнади штету причињену кривичним делом, при чему се одговорност државе не заснива на њеном пропуштању, већ на идеји друштвене солидарности и правичности. У овој конвенцији начињена је разлика између непосредне жртве, тј. лица које је претрпело тешке повредетелесног интегритета или здравља, и посредне жртве под којом се подразумева лице које је издржавано од стране лица усмрћеног кривичним делом (чл. 2 Конвенције). Зависно од околности конкретног случаја, накнада штете би требало да покрије бар изгубљене приходе, трошкове лечења, погребне трошкове, а за издржавана лица – изгубљено издржавање (чл. 4 Конвенције). Држави је дата могућност да одреди минимални и максимални износ накнаде штете (чл. 5 Конвенције), при чему су могућа и одређена одступања (чл. 7–9 Конвенције). Жртва има право да од надлежног државног органа захтева накнаду штете, с тим да може бити предвиђен рок за подношење таквог захтева (чл. 6 Конвенције). Поред тога, предвиђена је и обавеза државе да предузме одговарајуће мере с циљем пружања обавештења о могућности подношења захтева за накнаду штете (чл. 10 Конвенције). Иако је мали број земаља Савета Европе, који је потписао Европску конвенцију о накнади штете жртвама насилних кривичних дела, исту и ратификовао, решења предвиђена у њој завређују пажњу.

Можда и најзначајнији међународни документ о људским правима је Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода³⁵ (у даљем тексту: ЕКЉП) из разлога што, насупрот већини међународних докумената о људским правима који не поседују делотворне механизме за примену, одредбе ЕКЉП не само да су непосредно применљиве на националном плану, већ имају предност над одредбама унутрашњег права.³⁶ Значај ЕКЉП се огледа и у чињеници да државе, у светлу заштите основних људских слобода и права, поред основне дужности осигурања права на живот

³⁴Европска конвенција о накнади штете жртвама насилних кривичних дела – Конвенција (*European Convention on the Compensation of Victims of Violent Crimes – European Treaty Series – No. 116*).

³⁵Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода – ЕКЉП (*European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*) је постала део нашег правног поретка усвајањем Закона о ратификацији Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода са додатним протоколима, уз неколике касније измене и допуне, *Службени лист СЦГ – Међународни уговори*, 9/03, 5/05 и 7/05 – исправка *Службени гласник РС – Међународни уговори*, 12/10.

³⁶Г.П. Илић, Оштећени и стандарди људских права у кривичном поступку, *Анали правног факултета у Београду*, Београд, 2012, бр. 2, вол. LX, стр. 136.

успостављањем одређеног кривичног законодавства, имају и позитивну обавезу превентивног предузимања прикладних мера за заштиту појединца чији телесни интегритет или живот је угрожен туђим криминалним понашањем.³⁷ Оштећеном могу бити призната одређена јемства у кривичном поступку по два основа. Први основ се везује за стандарде правичног суђења гарантоване одредбом чл. 6 ст. 1 ЕКЈП,³⁸ а други основ за концепт европског јавног поретка, који обухвата „тврдо језгро” људских права.³⁹

Постоје различита мишљења о томе да ли и у ком виду треба дозволити примену чл. 6 ст. 1 ЕКЈП у погледу оштећеног када је у питању кривични поступак, односно да ли евентуална права оштећеног у складу са овим чланом треба везати за постојање имовинскоправног захтева. Проблем с оштећеним као тужиоцем у кривичном поступку је у томе што се његова примарна улога састоји у заступању кривичне тужбе, а тек секундарно у истицању грађанског захтева. У примарној равни расправљања се, насупрот оштећеном као тужиоцу, налази оптужени који ужива како опште гаранције права на правично суђење садржане у чл. 6, ст. 1 ЕКЈП, тако и посебне, резервисане само за њега, предвиђене у ст. 2 и 3 члана 6 ЕКЈП. Слично као и када се у кривичном поступку појављује само с имовинскоправним захтевом, оштећени у улози овлашћеног тужиоца изводи своје право на правично суђење из секундарног предмета одлучивања у кривичном поступку, тј. на основу постављеног грађанског захтева.⁴⁰

Ретки су случајеви у којима је Европски суд за људска права у Стразбуру (у даљем тексту: ЕСЈП) био у прилици да одлучује да ли оштећеном као супсидијарном тужиоцу може бити признато право из чл. 6, ст. 1 ЕКЈП. Један од таквих је предмет Борис Стојановски против БЈРМ,⁴¹ у којем је оштећени у периоду од две године имао својство

³⁷Г. П. Илић, О положају оштећеног у кривичном поступку, *Анали правног факултета у Београду*, Београд, 2012, бр. 1, вол. LX, стр. 139.

³⁸Реч је о праву сваког да, током одлучивања о његовим грађанским правима и обавезама или о кривичној оптужби против њега, има правичну и јавну расправу у разумном року пред независним и непристрасним судом, образованим на основу закона.

³⁹Сагледано у светлу чл. 15 ст. 2 ЕКЈП „тврдо језгро“ обухвата: право на живот (чл. 2 ЕКЈП), забрану мучења (чл. 3 ЕКЈП), забрану ропства и принудног рада (чл. 4 ЕКЈП), кажњавање само на основу закона (чл. 7 ЕКЈП) и право да се не буде двапут суђен или кажњен у истој ствари (чл. 4 Протокола 7).

⁴⁰За више вид. Г. П. Илић, Оштећени..., *op. cit.*, стр. 135-161.

⁴¹ЕСЈП, Борис Стојановски против Бивше југословенске Републике Македоније, 6. мај 2010, § 31, 39, 40, 51, 53, 56, 57.

супсидијарног тужиоца, да би потом јавни тужилац преузео кривично гоњење. Околност да је супсидијарни тужилац поднео имовинскоправни захтев у кривичном поступку је идентична случају у којем би путем грађанске тужбе оштећени захтевао накнаду штете у парници, тако да су испуњени услови за примену чл. 6 ст. 1 ЕКЈП. Пошто је оштећени истакао повреду права на суђење у разумном року и права на приступ суду, значајно је указати на две ствари. Приликом оцене да ли је поступак неразумно трајао, ЕСЈП је узео у обзир и понашање оштећеног. Након што је утврдио да до повреде наведеног права није дошло, ЕСЈП је размотрио постојање повреде права на приступ суду. Објашњење за то је нађено у чињеници да се кривични догађај одиграо шест година пре него што је оштећени истакао имовинскоправни захтев. Због тога је повреда права на суђење у разумном року оцењивана од тренутка подношења захтева за накнаду штете, док је за повреду права на приступ суду био одлучујући тренутак када се спорни догађај одиграо. Иако оштећени није поступио у складу са поуком кривичног суда да у парници остварује имовинскоправни захтев, његов пропуст му не може штетити, јер парнични судови, према ставу македонске судске праксе, прекидају поступак до окончања кривичног поступка који се води против оптуженог. Поврх свега, од оштећеног се не може тражити да након истицања имовинскоправног захтева у кривичном поступку и више од десет година од спорног догађаја, пред парничним судом захтева накнаду штете. На основу тога је Суд утврдио да је повређено право на приступ суду у смислу чл. 6, ст. 1 ЕКЈП.⁴²

6. ПРОЦЕСНИ ПОЛОЖАЈ СУПСИДИЈАРНОГ ТУЖИОЦА У РАНИЈЕ ВАЖЕЋИМ ПРОЦЕСНИМ ЗАКОНИМА

Супсидијарна тужба је први пут уведена у нашем праву Закоником о судском кривичном поступку за Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца⁴³ из 1929. године, и задржана је до данас. У периоду после Другог светског рата једини изузетак је био Закон о кривичном поступку⁴⁴ из 1948. године, који није предвиђао установу супсидијарне тужбе.

⁴²Г. П. Илић, Оштећени..., *op. cit.*, стр. 145.

⁴³Законик о судском кривичном поступку за Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца, Београд, донет 16.02.1929.године, ступио на снагу 1930. године.

⁴⁴Закон о кривичном поступку, („Сл. лист ФНРЈ“, бр. 97/48).

6.1 Процесни положај супсидијарног тужиоца према ЗКП-у из 1948. године

Према ЗКП-у из 1948. године оштећени је био одређен као лице чије је ма какво право кривичним делом повређено или угрожено (чл. 18 ст. 8). Суд је могао дозволити свакоме ко има оправдан интерес разматрање или преписивање појединих кривичних списа (чл. 80 ст. 1), што се односило и на оштећеног. Оштећени је имао право на остваривање имовинскоправног захтева (чл. 95 ст. 1), а ако поступак није покренут по његовој пријави, оштећени је имао право на поуку да може свој грађанскоправни захтев остваривати у кривичном поступку (чл. 97 ст. 2). Суд је одлучивао о поднетом имовинскоправном захтеву ако су подаци кривичног поступка пружали поуздан основ за његово пресуђење, у супротном, суд је оштећеног упутићивао на парницу, као и у случају кад је имовинскоправни захтев делимично усвојен (чл. 99). Овим законом није било предвиђено право на супсидијарну тужбу, али је као коректив поступања државних органа уведен систем унутрашње контроле рада јавног тужиоца од стране непосредно вишег јавног тужиоца. Оштећени је могао поднети приговор јавном тужиоцу на поступак иследног органа, а вишем јавном тужиоцу на поступак нижег јавног тужиоца (чл. 115). Решење о одбацивању кривичне пријаве, које су могли донети иследни орган и јавни тужилац, је достављано оштећеном ако је он поднео пријаву, али против овог решења није била дозвољена жалба (чл. 122). Решење о одбацивању кривичне пријаве се могло донети из следећих разлога: ако у делу које се ставља на терет окривљеном нема елемената кривичног дела; ако нема кривичне одговорности; ако је наступила застарелост кривичног гоњења или је дело обухваћено амнестијом или гоњењу стоје на путу какве процесне сметње; ако је окривљени по учињеном кривичном делу оболео од каквог трајног душевног обољења; ако окривљени умре, изузев случаја да се поступак понавља у његову корист. Исто је било предвиђено и у случају кад се решењем обуставља извиђај (чл. 125), с тим што је решење о обустави извиђаја могло бити донето и ако нема довољно доказа о кривичној одговорности окривљеног. У погледу учествовања оштећеног на главном претресу, било је прописано да председник већа упућује позив оштећеном и његовом заступнику (чл. 191 ст. 1), да оштећени може постављати питања оптуженом и предочавати му доказе који га терете (чл. 222), да може постављати питања сведоцима

(чл. 228), те да оштећени има право на завршну реч (чл. 238). Оштећени је имао право жалбе на пресуду само у делу који се односи на трошкове поступка (чл. 258 ст. 3).

6.2 Процесни положај супсидијарног тужиоца према ЗКП-у из 1953. године

Закоником о кривичном поступку⁴⁵ из 1953. године враћена је установа супсидијарне тужбе. Овим закоником је било предвиђено да, ако јавни тужилац нађе да нема основа за покретање или продужење кривичног поступка, на његово место може ступити оштећени као тужилац под условима прописаним закоником (чл. 11 ст. 3). Оштећени је био дефинисан као лице чије је какво лично или имовинско право кривичним дело повређено или угрожено (чл. 135 ст. 6). Оштећени, као потенцијални тужилац, је имао права да у току извиђаја и истраге указује на све чињенице и доказе који су од значаја, на главном претресу је имао право да предлаже доказе, поставља питања оптуженом, сведоцима, вештацима, као и право на разгледање списка, али му се ово право могло ограничити у току извиђаја или истраге ако би било од штете за успешно вођење поступка (чл. 59). Уколико јавни тужилац одустане од кривичног гоњења, био је дужан да у року од осам дана о томе обавести оштећеног и да га упуту да може сам преузети гоњење. Ову дужност је имао и суд уколико је суд донео решење о обустави поступка услед одустанка јавног тужиоца од гоњења. Оштећени је имао право да предузме, односно настави гоњење у року од осам дана од кад је примио обавештење. Ако је јавни тужилац одустао од оптужнице, оштећени је могао, преузимајући гоњење, остати при подигнутој оптужници или подићи нову. Оштећени који није био обавештен да јавни тужилац није предузео гоњење или да је одустао од гоњења могао је своју изјаву да продужује поступак дати пред надлежним судом у објективном року од три месеца од дана кад је јавни тужилац одбацио пријаву односно од кад је донесено решење о обустави поступка (чл. 60). У случају кад би јавни тужилац одустао од оптужнице на главном претресу, оштећени је био дужан да се одмах изјасни да ли хоће да продужи гоњење. Ако оштећени није присутан на главном претресу, а уредно је позван, сматрало се да неће да продужи гоњење. Међутим, председник већа првостепеног суда је могао дозволити повраћај у пређашње стање оштећеном који није

⁴⁵Законик о кривичном поступку, („Сл. лист ФНРЈ“, бр. 40/53).

уредно позван на главни претрес на коме је донесена пресуда којом се оптужба одбија због одустанка јавног тужиоца од оптужнице, ако би оштећени у року од осам дана од пријема пресуде поднео молбу за повраћај у пређашње стање и ако би у тој молби изјавио да продужује гоњење. У овом случају заказивао се поново главни претрес и пресудом донесеном на основу новог претреса укидала се ранија пресуда. Ако уредно позвани оштећени не би дошао на нови главни претрес, ранија пресуда би остала на снази (чл. 61). Било је прописано да уколико оштећени у законском року не покрене или не продужи гоњење, или ако супсидијарни тужилац не дође на главни претрес иако је уредно позван, да ће се сматрати да је одустао од гоњења (чл. 62). Ова претпоставка је била оборива и сходно су се примењивале одредбе које су важиле за повраћај у пређашње стање када се поступак водио по приватној тужби а приватни тужилац не дође на главни претрес (чл. 58). Супсидијарни тужилац је имао иста права која је имао јавни тужилац осим оних која су припадала јавном тужиоцу као државном органу, при чему је јавни тужилац имао право да до завршетка главног претреса сам преузме гоњење и заступање оптужбе (чл. 63). Супсидијарни тужилац своја права у поступку могао је вршити и преко пуномоћника (чл. 65). У погледу имовинскоправног захтева, било је прописано да ће се исти расправити ако се тиме не би знатно одуговлачио поступак (чл. 96), при чему су на његово подношење била овлашћена лица која су такав захтев могла остваривати у парници (чл. 97).

Јавни тужилац је могао одбацили кривичну пријаву из следећих разлога: ако из саме пријаве проистиче да пријављено дело није кривично дело за које се гони по службеној дужности; ако је наступила застарелост или је дело обухваћено амнестијом или помиловањем, или ако постоје друге околности које искључују гоњење (чл. 140 ст. 1). Решење о обустави извиђаја јавни тужилац је могао донети, поред разлога за одбацивање кривичне пријаве, и из разлога ако постоје околности које искључују кривичну одговорност окривљеног, односно ако нема доказа да је окривљени учинио кривично дело. У оба случаја јавни тужилац је био у обавези да обавести оштећеног у складу са чл. 60 законика. Јавни тужилац је решењем могао прекинути извиђај ако је учинилац кривичног дела остао непознат иако су предузете све мере за његово проналажење, као и ако је код окривљеног наступило привремено душевно обољење или привремена душевна поремећеност, а прекинути извиђај би се наставио кад престану сметње које су изазвале прекид (чл. 147).

Супсидијарни тужилац је могао за кривична дела за која је надлежан окружни суд⁴⁶ да предложи да истражни судија спроведе потребне извиђаје. Ако се истражни судија не би сложио са овим предлогом, затражио би да о томе одлучи веће окружног суда, а ако би прихватио, истражни судија би обавестио оштећеног о завршеном извиђају и позвао га да у року од осам дана поднесе оптужницу или да стави предлог за допуну извиђаја или предлог за отварање истраге, а у супротном би се сматрало да је супсидијарни тужилац одустао од гоњења, па би истражни судија поступак обуставио решењем. Ако би супсидијарни тужилац ставио истражном судији предлог за допуну извиђаја, а истражни судија се не би сложио с тим предлогом, о том предлогу би одлучивало веће окружног суда. Уколико би веће одбило предлог за допуну извиђаја, истражни судија би обавестио супсидијарног тужиоца да може у року од осам дана поднети оптужницу, а да ако то не учини да ће се сматрати да је одустао од гоњења и да ће се поступак решењем обуставити. У случају када се извиђај водио по предлогу супсидијарног тужиоца, решење о прекиду извиђаја у складу са разлозима из чл. 147 је доносио истражни судија (чл. 148). Решавајући о предлозима супсидијарног тужиоца са којима се није сложио истражни судија, веће окружног суда је могло донети решење којим се извиђај обуставља, ако нађе да постоје разлози за обуставу извиђаја из чл. 146 ст. 1 а нема услова за примену мера безбедности или васпитно-поправних мера, при чему је супсидијарни тужилац против овог решења имао право жалбе (чл. 149). У извиђају ни тужилац ни бранилац нису могли присуствовати саслушању окривљеног, а саслушању сведока су могли присуствовати само кад је било вероватно да сведок неће доћи на главни претрес и том приликом су могли стављати предлоге и упућивати питања сведоку. Увиђају и саслушању вештака су могли присуствовати, а претресању стана само ако то не би било од штете за поступак. Извиђајни орган је био дужан да странке и браниоца обавести о времену и месту извршења радњи којима они могу присуствовати, осим кад је постојала опасност због одлагања (чл. 150). У току извиђаја супсидијарни тужилац, као странка у поступку, могао је поднети притужбу због одуговлачења поступка и других неправилности у поступку (чл. 154).

⁴⁶Чл 19 ст. 1 тач. 1 ЗКП-а је прописано да су окружни судови надлежни да у првом степену суде за кривична дела за која је законом предвиђена као главна казна затвор преко две године или нека тежа казна, ако за поједина од тих кривичних дела није одређена надлежност среског суда.

Супсидијарни тужилац је могао поднети предлог истражном судији да се отвори истрага (чл. 157). Уколико би усвојио предлог, истражни судија је доносио решење о отварању истраге које је достављао тужиоцу, а ако се не би сложио са предлогом, затражио би да о томе одлучи веће (чл. 158). Супсидијарни тужилац је могао у току истраге стављати предлоге истражном судији да се изврше поједине истражне радње, а уколико се истражни судија не би сложио с предлогом, затражио би да о томе одлучи веће окружног суда (чл. 146). Уколико би супсидијарни тужилац у току истраге одустао од захтева за гоњење или кад би по завршеној истрази изјавио да не налази основа за даље гоњење, истражни судија би решењем обуставио истрагу, а уколико је истрага вођена по предлогу јавног тужиоца који је одустао од гоњења, истражни судија је имао обавезу да у року од осам дана обавести оштећеног о обустави истраге (чл. 167). Истражни судија је завршавао истрагу кад нађе да је стање ствари у истрази довољно разјашњено да се може подићи оптужница или да се обустави поступак, а када је истрага вођена по предлогу супсидијарног тужиоца сходно су се примењивале одредбе чл. 148 којима су прописана права супсидијарног тужиоца у извиђају (чл. 168). Одредбе чл. 149 и чл. 150 сходно су се примењивале и у истрази (чл. 171). Супсидијарни тужилац, као странка у поступку, се увек могао притужбом обратити председнику окружног суда због одуговлачења поступка и других неправилности у току истраге (чл. 172). У току извиђаја и истраге супсидијарни тужилац је могао бити саслушан као сведок (чл. 219 ст. 2).

Оптужница се подносила надлежном окружном суду, међутим, ако је оптужницу подигао супсидијарни тужилац, а извиђај или истрага нису били вођени по његовом предлогу, дакле у случају кад би јавни тужилац одустао од гоњења пре подизања оптужнице, оптужница коју је подигао супсидијарни тужилац предавала се прво истражном судији. Уколико би истражни судија сматрао да нема места гоњењу, затражио би одлуку већа окружног суда, а ако би се истражни судија или веће сложили са оптужницом, оптужница се предавала председнику већа пред којим се одржавао главни претрес (чл. 251). Уколико би окривљени поднео приговор против оптужнице, а веће окружног суда поводом приговора нађе да постоје грешке или недостаци у оптужници, вратило би оптужницу да се запажени недостаци отклоне односно да се извиђај или истрага допуни. Тужилац је био дужан да у року од три дана од дана кад му је саопштена одлука већа поднесе исправљену оптужницу или да стави предлог за допуну извиђаја или

за допуну односно отварање истраге. Из оправданих разлога на захтев тужиоца веће је могло продужити овај рок. Ако би супсидијарни тужилац, пропустио поменути рок, сматрало се да је одустао од гоњења, па би поступак био обустављен (чл. 256 ст. 2).

На главном претресу супсидијарни тужилац, као овлашћени тужилац и заступник оптужбе, је био странка у поступку и имао сва права која је имао и јавни тужилац. Закоником су биле регулисане одређене специфичности које су произилазиле из тога што је супсидијарни тужилац уједно и оштећени и из тога што супсидијарни тужилац није државни орган. У случају када би суд удаљио супсидијарног тужиоца са главног претреса због ометања реда, претрес се настављао и у његовој одсутности, али би га суд упозорио да може узети пуномоћника (чл. 278 ст. 4). Уколико супсидијарни тужилац не би дошао на главни претрес, нити његов пуномоћник, а уредно је позван, активирала се правна претпоставка о одустанку од гоњења и веће је доносило решење о обустави поступка (чл. 282 ст. 2). Супсидијарни тужилац који је био испитиван као сведок, није се уклањао из заседања, за разлику од осталих сведока (чл. 295 ст. 4). У случају евентуалног претреса пред другостепеним судом, уколико супсидијарни тужилац не би дошао на главни претрес, није се примењивала одредба чл. 282 ст. 2 којом је предвиђено да у случају недоласка супсидијарног тужиоца на главни претрес веће доноси решење о обустави поступка (чл. 350 ст. 4).

У кривичном поступку који се водио пред средним судом⁴⁷ постојале су одређене специфичности. У овом поступку се нису примењивале одредбе законика о истрази и оптужници, док се извиђај спроводио што је могуће краће и брже (чл. 399). Овај кривични поступак се покретао подизањем оптужног предлога, који је могао поднети и супсидијарни тужилац (чл. 401). Уколико је кривичну пријаву поднео оштећени, а јавни тужилац у року од месец дана по пријему пријаве не би поднео оптужни предлог нити обавестио оштећеног да је одбацио пријаву односно одустао од гоњења, оштећени је имао право да као супсидијарни тужилац покрене кривични поступак пред средним судом подношењем оптужног предлога. У случају да оштећени одустане од гоњења или се по закону сматра да

⁴⁷Чл 17 ст. 1 тач. 1 ЗКП-а је прописано да су средњи судови надлежни да у првом степену суде за кривична дела за која је законом предвиђена као главна казна новчана казна или казна затвора до две године као и за кривична дела предвиђена у члану 143, 183, 232, 235, 236 став 2, 246 став 1, 249, 254 став 1 и 2, 253 став 1, 259 став 2, 265 став 1 и 3, 271 став 3, 281, 282 став 1, 289 став 2, 290 став 2, 291 став 1, 295, 305 став 3 и 4, 322 став 1, 323 став 1 и 326 став 1 Кривичног законика.

је од гоњења одустао, јавни тужилац је могао, без обзира на услове прописане за понављање поступка, поново покренути поступак, ако није одбацио пријаву оштећеног или обуставио поступак (чл. 402). Уколико се поступак водио по оптужби јавног тужиоца, а јавни тужилац не дође на главни претрес иако је уредно позван, оштећени је могао као супсидијарни тужилац заступати оптужбу у границама поднетог оптужног предлога (чл. 411 ст. 1). Једини случај када оштећени није имао право на супсидијарну тужбу јесте поступак према малолетницима (чл. 417).

6.3 Процесни положај супсидијарног тужиоца према ЗКП-у из 1976. године

Закон о кривичном поступку⁴⁸ из 1976. године задржао је установу супсидијарне тужбе са одређеним изменама. У овом закону је побољшан положај оштећеног као супсидијарног тужиоца у случају када јавни тужилац одустане од гоњења, с обзиром да је била предвиђена обавеза јавног тужиоца и суда да, приликом обавештавања оштећеног да може предузети гоњење, оштећеном доставе и поуку које радње може предузети ради остваривања овог права, а новина је била и право правних следбеника супсидијарног тужиоца да могу, у случају смрти супсидијарног тужиоца у току трајања рока за предузимање гоњења или у току трајања поступка, у року од три месеца од дана његове смрти предузети гоњење, односно наставити покренути поступак (чл. 60 ст. 5 и ст. 6). Положај супсидијарног тужиоца је побољшан и у случају одустанка јавног тужиоца од оптужбе на главном претресу, када се, ако оштећени није присутан а уредно је позван сматрало да оштећени не жели да настави гоњење, с обзиром да је била дозвољена молба за повраћај у пређашње стање и у случају када је оштећени уредно позван, али из оправданих разлога није могао да приступи главном претресу (чл. 61 ст. 2). Раније важећим процесним закоником молба је била дозвољена само у случају да оштећени докаже да није био уредно позван. Новина је била и то да се супсидијарном тужиоцу, кад се поступак води по његовом захтеву за кривично дело за које се по закону може изрећи казна затвора у трајању преко пет година, могао на његово тражење поставити пуномоћник ако је то у интересу поступка и ако супсидијарни тужилац, према свом имовном стању,

⁴⁸Закон о кривичном поступку, ("Службени лист СФРЈ", бр. 4/77, 36/77, 14/85, 26/86 (пречишћен текст), 74/87, 57/89, 3/90, "Службени лист СРЈ", бр. 27/92, 24/94, (21/99, 44/99), 71/2000, 13/2001).

није могао сносити трошкове заступања. О захтеву је одлучивао истражни судија, односно председник већа, а пуномоћника је постављао председник суда из реда адвоката. За случај да у седишту суда нема довољно адвоката, за пуномоћника је могло бити постављено и лице које је дипломирани правник и способно је да оштећеном као тужиоцу пружи стручну помоћ (65 ст. 2).

У погледу претходног кривичног поступка извршене су значајне измене у односу на ЗКП из 1953. године. Није било извиђаја као стадијума у поступку, већ ЗКП из 1976. године говори о поступању по кривичној пријави јавног тужиоца, односно о поступању органа унутрашњих послова у прикупљању обавештења и чињеничног основа ради подношења кривичне пријаве. Јавни тужилац је кривичну пријаву могао одбацивати из истих разлога као у ЗКП-у из 1953. године са обавезом да о одбацивању пријаве и разлозима за то обавести оштећеног, који је имао право да у складу са чл. 60 настави кривично гоњење. У овој фази неке врсте предистражног поступка, иако ЗКП из 1976. године не користи ту формулацију, оштећени као супсидијарни тужилац није имао права која је имао у фази извиђаја према ЗКП-у из 1953. године.

Иако одредбе ЗКП-а из 1976. године које се односе на фазу истраге нису у потпуности прецизне, супсидијарни тужилац је у овој фази имао право да учествује у својству овлашћеног тужиоца. Наиме, чл. 158 ст. 1 је било прописано да се истрага спроводи по захтеву јавног тужиоца, супсидијарни тужилац се не помиње, док је чл. 176 било прописано да и супсидијарни тужилац може истражном судији поднети захтев да спроведе истрагу, односно предлог да истрагу допуни, да у току истраге може истражном судији стављати и друге предлоге, као и да се у погледу покретања, спровођења, прекида и обуставе истраге сходно примењују одредбе овог закона које се односе на покретање и вођење истраге по захтеву јавног тужиоца. Разлика у положају супсидијарног и јавног тужиоца је била у томе што, након што истражни судија заврши истрагу, супсидијарни тужилац је имао рок од осам дана да поднесе оптужницу, док је јавни тужилац имао рок од петнаест дана. Разлика у односу на претходно важећи ЗКП постојала је и случају када се истрага, која се спроводи по захтеву јавног тужиоца, обустави решењем већа првостепеног суда, на ово решење право жалбе је имао и оштећени; уколико јавни тужилац не изјави жалбу, а жалба оштећеног буде уважена, сматрало се да је оштећени изјављивањем жалбе преузео гоњење (чл. 171 ст. 3 и ст. 4). Још једна новина је била и то да у истрази која се

води по захтеву јавног тужиоца и оштећени је могао истражном судији стављати предлоге да се изврше поједине истражне радње (чл. 167 ст. 1), као и да је и оштећени, као учесник поступка, имао права да се обрати притужбом председнику суда пред којим се води поступак због одуговлачења поступка и других неправилности у току истраге (чл. 181).

У погледу права и обавеза супсидијарног тужиоца приликом подизања оптужнице, припреме за главни претрес, на главном претресу и приликом изрицања пресуде није било измена. У погледу жалбе на пресуду првостепеног суда, побољшан је положај супсидијарног тужиоца, с обзиром да је предвиђено да, уколико је јавни тужилац преузео гоњење од оштећеног као супсидијарног тужиоца, оштећени је могао изјавити жалбу због свих основа због којих се пресуда може побијати (чл. 360 ст. 4).

ЗКП-ом из 1976. године није био предвиђен поступак пред среским судом који је био предвиђен ЗКП-ом из 1953. године, већ, уместо тога, скраћени поступак који се спроводио у првом степену за кривична дела за која је као главна казна прописана новчана казна или затвора до три године (чл. 430). Права и обавезе које је имао у поступку пред среским судом оштећени је имао и у скраћеном поступку.

Када је у питању поступак према малолетницима, оштећени ни по овом закону није имао право на супсидијарну тужбу у случају одустанка јавног тужиоца од гоњења, али је за разлику од претходног, оштећени имао право да, у року од осам дана од пријема обавештења од јавног тужиоца о одустанку од гоњења, захтева да веће за малолетнике надлежног суда одлучи о покретању поступка (чл. 467 ст. 3). Овим законом је у кривични поступак уведено и начело опортунитета када је у питању кривично гоњење малолетника. Било је прописано да, за кривична дела за која је прописана казна затвора до три године или новчана казна, јавни тужилац може одлучити да не захтева покретање кривичног поступка иако постоје докази да је малолетник учинио кривично дело, ако би јавни тужилац сматрао да не би било целисходно да се води поступак према малолетнику, као и да јавни тужилац може одлучити да не захтева покретање кривичног поступка за друго кривично дело малолетника које је малолетник учинио у току извршења казне или васпитне мере, ако с обзиром на тежину тог кривичног дела, као и на казну, односно васпитну меру која се извршава, не би имало сврхе вођење поступка и изрицање кривичне санкције за то дело. У оба ова случаја јавни тужилац је имао обавезу да обавести о томе, уз

навођење разлога, орган старатељства и оштећеног, који су у року од осам дана могли захтевати од већа за малолетнике да одлучи о покретању поступка (чл. 468).

Ваља напоменути и права које је оштећени имао у случају уступања кривичног гоњења страног држављанина, који има пребивалиште у страниј држави, а који је извршио кривично дело на територији СФРЈ, као и у случају издавања странца који је био окривљени или осуђени у поступку који се води пред судом стране државе. У оба ова случаја поступак се могао спровести само ако је положено обезбеђење за остваривање имовинскоправног захтева оштећеног (чл. 522 ст. 4 и чл. 525 ст. 1 тач. 5).

6.4 Процесни положај супсидијарног тужиоца према ЗКП-у из 2001. године

У Законику о кривичном поступку из 2001. године предвиђене су одређене измене када је у питању установа супсидијарне тужбе. Овим закоником је био проширен круг лица која као правни следбеници супсидијарног тужиоца имају право на кривични прогон и на лице са којим је преминули супсидијарни тужилац живео у ванбрачној или каквој другој трајној заједници (чл. 61 ст. 6). Када је у питању право супсидијарног тужиоца на заступање од стране пуномоћника на терет средстава буџета, председник већа је могао, ако захтев супсидијарног тужиоца буде усвојен, поставити супсидијарном тужиоцу пуномоћник само из реда адвоката (чл. 66 ст. 2), за разлику од претходног закона када је изузетно пуномоћник могао бити и дипломирани правник.

У ЗКП-у из 2001. године била је промењена структура и ток кривичног поступка у односу на претходно важећи ЗКП из 1976. године. Предвиђена је фаза преткривичног поступка, у којој је било регулисано поступање јавног тужиоца по поднетој кривичној пријави, односно овлашћења органа унутрашњих послова приликом прикупљања чињеница и обавештења ради подношења кривичне пријаве, док је било прописано да формални кривични поступак почиње истрагом као фазом претходног кривичног поступка. Према овом законику јавни тужилац је кривичну пријаву могао одбацити, поред основа прописаних ЗКП-ом из 1976. године, по основу још једног додатног разлога, ако не постоји основана сумња да је осумњичени учинио кривично дело (чл. 235 ст. 1), при чему је супсидијарни тужилац имао иста права као према претходно важећем ЗКП-у.

Значајна промена која је уведена ЗКП-ом из 2001. године била је увођење начела опортунитета и за кривично гоњење према пунолетним лицима. У основном тексту законика, чл. 236 ст. 1 је било прописано да државни (јавни) тужилац може одложити кривично гоњење за кривична дела за која је предвиђена новчана казна или казна затвора до три године, ако осумњичени прихвати једну или више од следећих мера:

- 1) да отклони штетну последицу насталу извршењем кривичног дела или да накнади причињену штету;
- 2) да плати одређени новчани износ у корист хуманитарне организације, фонда или јавне установе;
- 3) да обави одређени друштвенокорисни или хуманитарни рад;
- 4) да испуни доспеле обавезе издржавања;

ст. 2 је била предвиђена обавеза осумњиченог да прихваћену обавезу изврши у року који не може бити дужи од шест месеци; ст. 3 је било прописано да ако осумњичени изврши обавезу из става 1. тач. 1. и 4. овог члана или, уз пристанак оштећеног, обавезу из става 1. тач. 2. и 3. овог члана у року из претходног става овог члана, државни тужилац ће одбацити кривичну пријаву, а одредбе члана 61 овог законика, по коме оштећени има право на супсидијарну тужбу, неће се примењивати. Новелом из 2004. године је било предвиђено да јавни тужилац само уз сагласност суда може одложити кривично гоњење, а биле су прописане и две додатне мере које су се могле изрећи осумњиченом: да се подвргне одвикавању од алкохола или опојних дрога; као и да се подвргне психосоцијалној терапији.

Нова промена чл. 236 је извршена новелом из 2009. године, тако што је било прописано да јавном тужиоцу није потребна сагласност суда за одлагање гоњења за кривична дела за која је предвиђена новчана казна или казна затвора до три године, док му је сагласност суда била потребна за кривична дела за која је предвиђена казна затвора преко три године, а до пет година. Прописане су још две додатне мере које су се могле изрећи осумњиченом: да изврши обавезу установљену правноснажном одлуком суда, односно поштује ограничење утврђено правноснажном судском одлуком; као и да положи возачки испит, обави додатну возачку обуку или заврши други одговарајући курс. У погледу потребног пристанка оштећеног за одређивање мера из ст. 1 тач. 2 и тач. 3, било је предвиђено да уколико је оштећеном у потпуности накнађена причињена штета, а он из

очигледно неоправданог разлога не да пристанак, јавни тужилац може, уколико оцени да би извршење ових обавеза било целисходно, затражити од већа првостепеног суда да својим решењем одобри извршење тих обавеза. У случају да веће одобри извршење обавеза, а осумњичени их у потпуности изврши, оштећени није имао право на супсидијарну тужбу. Јавни тужилац је из истих разлога због којих је могао одложити гоњење, могао и одустати од гоњења до завршетка главног претреса, уколико осумњичени пристане на извршење мере коју одреди јавни тужилац. За кривична дела за која је предвиђена новчана казна или казна затвора до три године била је потребна сагласност суда пред којим се води главни претрес, док је сагласност већа првостепеног суда била потребна за кривична дела за која је предвиђена казна затвора преко три године, а до пет година. Ни у овим случајевима оштећени није имао право на супсидијарну тужбу. Предвиђена је била и обавеза јавног тужиоца да, за кривична дела за које је као главна казна предвиђена новчана казна или казна затвора до три године, пре него што покрене кривични поступак испита постојање могућности за одлагање кривичног гоњења, због чега је могао обавити разговор са осумњиченим и оштећеним, као и другим лицима, односно прикупити друге потребне податке, о чему је састављао службену белешку.

Јавни тужилац је кривичну пријаву, за кривична дела прописана у чл. 236, могао одбацити и ако је осумњичени, услед стварног кајања, спречио наступање штете или је штету већ у потпуности надокнадио, а јавни тужилац, према околностима случаја, оцени да изрицање кривичне санкције не би било правично, при чему у том случају оштећени није имао право на супсидијарну тужбу (чл. 237).

И у ЗКП-у из 2001. године су задржане не потпуно презизне одредбе у погледу истраге, где је чл. 242 ст. 1 прописано да се истрага спроводи на захтев јавног тужиоца, док је чл. 259 ст. 1 прописано да и супсидијарни тужилац може поднети захтев истражном судији да спроведе истрагу. У односу на ЗКП из 1976. године, у овом законнику оштећени је имао право жалбе на решење већа првостепеног суда којим се одбија захтев јавног тужиоца за спровођење истраге, а ако је жалбу изјавио само оштећени, не и јавни тужилац, па жалба буде усвојена, сматрало се да је оштећени изјављивањем жалбе преузео гоњење (чл. 243 ст. 7 и ст. 8). Такође, кад истражни судија нађе да је истрага завршена и обавести о томе супсидијарног тужиоца, супсидијарни тужилац је имао рок од петнаест дана за подизање оптужнице (чл. 259 ст. 3), у односи на раније предвиђени рок од осам дана. Ваља поменути

и то да је по овом закону оштећени, као учесник поступка и потенцијални тужилац, увек могао присуствовати испитивању сведока у истрази (чл. 251 ст. 4).

Новелом из 2009. године у наш кривични поступак уведен је споразум о признању кривице, који је јавни тужилац могао предложити окривљеном и његовом браниоцу, и *vice versa*, у поступку који се води за једно кривично дело или за кривична дела у стицају за која је прописана казна затвора до 12 година (чл. 282а ст. 1). Оштећени је имао право да присуствује рочишту на коме суд одлучује о споразуму (чл. 282в ст. 5). Као један од услова за усвајање споразума било је прописано да суд треба да утврди да споразумом о признању кривице нису повређена права оштећеног, као и да он није противан разлозима правичности (чл. 282в ст. 8 тач. 5). Против решења суда о усвајању споразума о признању кривице, оштећени је имао право жалбе у року од осам дана о дана када му је решење достављено (чл. 282г ст. 2). Прописано је било и да, уколико је споразумом о признању кривице предвиђено одустајање јавног тужиоца од кривичног гоњења за кривична дела која нису обухваћена споразумом о признању кривице, суд у односу на та кривична дела доноси пресуду којом се оптужба одбија, а оштећени нема права на супсидијарну тужбу (чл. 282д ст. 4).

У погледу права и обавеза супсидијарног тужиоца приликом подизања оптужнице, припреме за главни претрес, на главном претресу, приликом изрицања пресуде, у скраћеном поступку, као и у поступку по жалби није било измена у односу на ЗКП из 1976. године. Исто важи и за поступак према малолетном учиниоцу кривичног дела, где оштећени није имао право на супсидијарну тужбу, али је имао право да захтева да о покретању поступка одлучи веће за малолетнике. Ове одредбе су престале да важе доношењем Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица 2005. године. У поступцима уступања кривичног гоњења страног држављанина, који има пребивалиште у страниј држави, а који је извршио кривично дело на територији домаће државе, као и у случају издавања странца који је окривљени или осуђени у поступку који се води пред судом стране државе, права оштећеног су била заштићена тако што су се ови поступци могли спровести само ако је положено обезбеђење за остваривање имовинскоправног захтева оштећеног. Ове одредбе су биле на снази до ступања на снагу Закона о међународној правној помоћи 2009. године.

Анализом законских одредби раније важећих процесних закона можемо закључити да је супсидијарни тужилац имао врло повољан положај, ради заштите својих интереса. Све до доношења ЗКП.а из 2001. године и увођења начела опортунитета оштећени је у сваком случају имао право на супсидијарну тужбу, изузев поступка према малолетницима. Најзначајније је то што је била предвиђена двостепеност одлучивања, тако што је о сваком предлогу или захтеву који истражни судија не би прихватио, одлучивало веће првостепеног суда, а у одређеним случајевима је оштећени као супсидијарни тужилац имао право жалбе и на решење већа, па је тако постојала тростепеност одлучивања. На овакав начин је у потпуности могла бити испуњена сврха установе супсидијарне тужбе као корективног механизма за отклањање последица погрешног или злонамерног поступања јавног тужилаштва, као органа који је покретао кривични поступак и заступао оптужбу, али и истражног судије, као органа који је спроводио истрагу.

7. ПРОЦЕСНИ ПОЛОЖАЈ СУПСИДИЈАРНОГ ТУЖИОЦА У ВАЖЕЋЕМ ЗАКОНИКУ О КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ

Према важећем ЗКП-у из 2011. године оштећени више нема права на супсидијарну тужбу у случају када јавни тужилац одбаци кривичну пријаву, обустави истрагу или одустане од гоњења до потврђивања оптужнице, већ има право приговора непосредно вишем јавном тужиоцу, при чему је јавни тужилац дужан да га обавести о својој одлуци (чл. 51 ст. 1). Оваквом законском регулативом, поред тога што је доведено у питање право оштећеног на приступ суду, не може се у пракси очекивати ефикасна и ефективна заштита права и интереса оштећеног. Наиме, свака одлука којом би јавни тужилац усвојио приговор, *de facto* би значила његово признање да није извршио надзор над радом нижег јавног тужиоца, на шта га обавезује начело хијерархије, те се тешко може очекивати објективно преиспитивање одлуке. У случају када је нижи јавни тужилац затражио мишљење и упутство вишег јавног тужиоца за поступање у конкретном предмету пре одбацивања пријаве, обуставе истраге или одустанка од оптужбе, изјављени приговор оштећеног ће бити сувишан, с обзиром да се тешко може очекивати да ће изјављени приговор променити мишљење вишег јавног тужиоца.⁴⁹ Непосредно виши јавни тужилац

⁴⁹В. Ђурђић, *Кривично процесно право*, Центар за публикације правног факултета у Нишу, Ниш, 2014, стр. 172.

одлучује у року од петнаест дана о изјављеном приговору решењем против кога није дозвољена жалба (чл. 51 ст. 3). На овакав начин оштећени остаје без права на правни лек којим би се вршила „контрола контролора“, с обзиром да је јавно тужилаштво устројено на начелима јединства и хијархије, те стога одлучивање по приговору оштећеног представља вид интерне контроле. Важећим закоником није прописано право на приговор правним следбеницима оштећеног.

Оштећени нема права на супсидијарну тужбу када је у питању поступак према малолетном окривљеном. Законом о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица из 2005. године је прописано да, када јавни тужилац одустане од кривичног гоњења, обавестиће оштећеног у року од осам дана, а оштећени има право да у року од осам дана од пријема обавештења јавног тужиоца за малолетнике, а ако није обавештен, онда у објективном року од три месеца, поднесе захтев већу за малолетнике непосредно вишег суда да одлучи о покретању поступка (чл. 57 ст. 3). Јавни тужилац може и, применом начела опортунитета, одлучити да не захтева покретање кривичног поступка, за кривична дела за која је прописана казна затвора до пет година или новчана казна, иако постоје докази из којих произилази основана сумња да је малолетник учинио кривично дело, ако јавни тужилац сматра да не би било целисходно да се води поступак према малолетнику, односно може одлучити да не захтева покретање кривичног поступка за друго кривично дело малолетника које је малолетник учинио у току извршења казне или васпитне мере, ако с обзиром на тежину тог кривичног дела, као и на казну, односно васпитну меру која се извршава, не би имало сврхе вођење поступка и изрицање кривичне санкције за то дело. У оба ова случаја јавни тужилац ће обавестити о томе, уз навођење разлога, орган старатељства и оштећеног, који могу у року од осам дана, односно у објективном року од три месеца, захтевати од већа за малолетнике да одлучи о покретању поступка (чл. 58). На потпуно исти начин је била предвиђена примена начела опортунитета у поступку према малолетницима у ЗКП-у из 1976. године, са разликом што је тада јавни тужилац могао одустати од гоњења за кривична за које је прописана казна затвора до три године.

Наш важећи ЗКП је задржао дефиницију оштећеног усвојену још у ЗКП-у из 1953. године као лица чије је лично или имовинско право кривичним делом повређено или угрожено (чл. 2 ст. 1 тач 11). Дакле, оштећени је лице које је непосредно повређено или

угрожено кривичним делом, односно пасивни субјект кривичног дела. Лицима која су посредно оштећена кривичним делом наш кривичнопроцесни закон пружа заштиту одредбама којима се одређују лица овлашћена на подношење имовинскоправног захтева, тако што прописује да имовинскоправни захтев може поднети лице које је овлашћено да такав захтев оставарује у парничном поступку (чл. 252 ст. 1). Међутим, када је у питању право на супсидијарну тужбу лица посредно оштећених кривичним делом, закон ништа не прописује. Одредба закона која се односи на правне следбенике оштећеног регулише случај када оштећени премине у току поступка, с обзиром да је истом прописано следеће: ако оштећени умре у току рока за давање изјаве о преузимању кривичног гоњења или за подношење предлога за кривично гоњење односно у току поступка, његов брачни друг, лице са којим живи у ванбрачној заједници или каквој другој трајној заједници живота, деца, родитељи, усвојеници, усвојитељи, браћа, сестре и законски заступник могу у року од 3 месеца после његове смрти дати изјаву да преузимају кривични гоњење или поднети предлог, односно дати изјаву да остају при предлогу (чл. 57 ст. 1). Како је важећим ЗКП-ом прописано да оштећени право на преузимање кривичног гоњења стиче ако јавни тужилац одустане од оптужбе након потврђивања оптужнице (чл. 52 ст. 1), утолико је јасније да се одредба о правним следбеницима оштећеног и њиховом праву на супсидијарну тужбу не може применити на случајеве када је као последица кривичног дела наступила смрт оштећеног, односно у случају када је оштећени преминуо пре покретања кривичног поступка, или током предистражног и истражног поступка.

Сматрамо да је ради остварења сврхе установе супсидијарне тужбе, као коректива рада јавног тужилаштва, неопходно признати право на супсидијарну тужбу правним следбеницима оштећеног у свим случајевима, независно од тога у којој се фази налазио поступак у тренутку смрти оштећеног. Исто важи и за правног следбеника правног лица које је престало да постоји. У супротном, установа супсидијарне тужбе, као вид корективног механизма рада јавног тужилаштва, остаће без дејства, између осталог, у случајевима убиства, што је противно јавном интересу.

Једно од питања које може бити спорно када је у питању установа супсидијарне тужбе јесу и кривична дела код којих је оштећени неки државни орган или сама Република Србија. Ако бисмо применили установу супсидијарне тужбе, у том случају би функцију овлашћеног тужиоца требало да преузме државни орган који нема ни уставна ни законска

овлашћења за предузимање функције кривичног гоњења. Да ли би у том случају дошло до преплитања надлежности? Да ли у том случају постоји обавеза државног органа, који је преузео функцију супсидијарног тужиоца, да изјављује правни лек и у корист окривљеног, с обзиром да све државне органе обавезује начело законитости? Како поступити у хипотетичком случају ако би оштећени био сам стварно и месно надлежни суд? Ако би као заступник државног органа и Републике Србије био позван јавни правобранилац, који има права да захтева од других државних органа помоћ у раду, што други оштећени нису у могућности, поставља се питање да ли би то било у духу установе супсидијарне тужбе, с обзиром да би смо онда добили две различите категорије супсидијарних тужилаца, чије би могућности за остваривање права која која су предвиђена овом установом биле благо речено неравноправне.⁵⁰ Одговоре на ова питања би у времену које нам предстоји требало да дају не само јудикатура, већ и доктрина кривичнопроцесног права.

7.1 Процесни положај супсидијарног тужиоца у предистражном поступку

Предистражни поступак представља законом предвиђену делатност откривања кривичних дела и њихових учинилаца, коју предузимају овлашћени органи с циљем да се кривични догађај расветли до прописаног степена сумње и тиме створе услови за покретање истраге или судског кривичног поступка.⁵¹ Предистражни поступак није кривични поступак, већ је етапа која му претходи и спроводи се само за кривична дела за која се гони по службеној дужности, док се за кривична дела која се гони по приватној тужби о начинима сазнања за кривично дело и учиниоца, као и за прикупљање доказа, брине сам приватни тужилац. Предистражни поступак се покреће кад постоје основи сумње да је учињено кривично дело и може се водити против познатог или непознатог учиниоца. Најважнији органи предистражног поступка су јавни тужилац и полиција, а судија за претходни поступак учествује у поступку ако је потребно ограничити основно људско право неког лица, о чему искључиво може одлучивати суд.

⁵⁰За више вид. З. С. Павловић, *op. cit.*, стр. 615-632.

⁵¹В. Ђурђић, *Кривично процесно право - посебни део* -, Центар за публикације правног факултета у Нишу, Ниш, 2017, стр. 20.

Наш важећи ЗКП прописује кривичну пријаву као извор сазнања јавног тужиоца о кривичном делу за које се гони по службеној дужности и његовом учиниоцу. Иако их ЗКП не прописује, извор сазнања о кривичном делу и учиниоцу могу бити и непосредно сазнање јавног тужиоца о извршеном кривичном делу и глас, „фама“ о извршеном кривичном делу који допре до јавног тужиоца, с обзиром да јавног тужиоца везује начело легалитета да предузме кривично гоњење у сваком случају кад сазна за извршено кривично дело, независно од степена извесности о делу и учиниоцу. Да би донео одлуку о основаности покретања кривичног поступка, јавни тужилац ће затражити од других државних органа да предузму извиђајне или истражне радње.⁵²

Полиција је државни орган коме је Законом о полицији⁵³ прописан као делокруг послова, између осталог, и откривање и расветљавање кривичних дела, обезбеђивање доказа, отривање и хапшење учинилаца кривичних дела. Обављајући своје законом прописане послове, полиција може доћи до сазнања о кривичном делу и учиниоцу и без кривичне пријаве, прикупљањем обавештења и података. Када на основу прикупљених доказа изгради законом предвиђени степен сумње, полиција подноси кривичну пријаву јавном тужиоцу, на основу које јавни тужилац одлучује да ли ће отворити истрагу или захтевати покретање судског кривичног поступка, или пак одбацити кривичну пријаву. Потражне радње које врши полиција немају законом прописану форму и не могу се користити као доказ у кривичном поступку којем претходе, осим кад је питању саслушање осумњиченог које је спроведено под законом прописаним условима (чл. 289).

ЗКП-ом је прописано да кривичну пријаву за кривична дела за која се гони по службеној дужности, о којима су обавештена или за њих сазнају на други начин, подносе државни и други органи, физичка и правна лица (чл. 280 ст. 1). Дакле, кривичну пријаву може поднети како сам оштећени, тако и свако друго лице које има сазнања о кривичном делу, па и сам извршилац кривичног дела. Оштећени, као лице чија су права повређена или угрожена кривичним делом, може имати сазнања о извршеном кривичном делу и учиниоцу, те у складу са тим поднети кривичну пријаву, а ако нема сазнања о учиниоцу, може поднети кривичну пријаву против непознатог учиниоца. У случају да је кривичну

⁵²В. Ђурђић, *Кривично процесно право - посебни део* -, *op. cit.*, стр. 27.

⁵³Чл. 30 ст. 3 тач. 2 и 4 Закона о полицији, („Сл. гласник РС“, бр. 6/2016, 24/2018 и 87/2018).

пријаву поднело неко друго лице или државни орган, оштећени, који може али и не мора имати сазнања о кривичном делу и учиниоцу, може бити позван од стране полиције у својству грађанина ради прикупљања обавештења. Исто важи и у случају када кривична пријава није још увек поднета, када полиција у оквиру својих надлежности врши прикупљање обавештења ради утврђивања да ли у конкретном случају има основа за подношење кривичне пријаве. Оштећени, али и друга физичка и правна лица која учествују у предистражном поступку се не сматрају кривичнопроцесним субјектима, с обзиром да у том моменту формалног кривичног поступка још увек нема.

Како се ради о кривичним делима за које се гони по службеној дужности, повлачење кривичне пријаве нема утицаја на даљи ток поступка, односно нико нема право располагања кривичном пријавом, па тако ни сам оштећени. Уколико би се оштећени након поднете кривичне пријаве предомислио, или ако би неко друго лице или државни орган противно вољи оштећеног поднело кривичну пријаву, то не би имало утицаја на даљи ток поступка, будући да начело легалитета везује јавног тужиоца да размотри и оцену сваку примљену кривичну пријаву, како би утврдио да ли пријављено дело представља кривично дело за које се гони по службеној дужности и да ли постоје основи сумње да је то дело извршено. Међутим, уколико нема других доказа, а оштећени негира постојање кривичног дела, у том случају ће јавни тужилац морати да одбаци кривичну пријаву.

Важећим ЗКП-ом је предвиђено да ће јавни тужилац применом начела легалитета донети решење о одбацивању кривичне пријаве ако приликом оцењивања кривичне пријаве утврди: да пријављено дело није кривично дело за које се гони по службеној дужности; да је дело застарело или је обухваћено амнестијом или помиловањем или постоје друге околности које трајно искључују гоњење; да не постоје основи сумње да је учињено кривично дело за које се гони по службеној дужности (чл. 284 ст. 1). О одбацивању пријаве, као и разлозима за то, јавни тужилац ће обавестити оштећеног у року од 8 дана и поучити га о његовим правима, а ако је кривичну пријаву поднео и орган полиције, обавестиће и тај орган (чл. 284 ст. 2).

Оштећени према важећем законском решењу више не може стећи својство супсидијарног тужиоца у случају одбацивања кривичне пријаве, већ једино има право да поднесе приговор непосредно вишем јавном тужиоцу у року од 8 дана од пријема

обавештења, а ако га јавни тужилац није обавестио, оштећени може поднети приговор у објективном року од 3 месеца од дана када је јавни тужилац одбацио кривичну пријаву (чл. 51 ст. 2). Непосредно виши јавни тужилац ће у року од 15 дана од дана пријема приговора одбити или усвојити приговор решењем против којег није дозвољена ни жалба ни приговор. Решењем којим усваја приговор јавни тужилац ће издати обавезно упутство надлежном јавном тужиоцу да предузме, односно настави кривично гоњење (чл. 51 ст. 3).

Јавни тужилац, као и у претходно важећем процесном законикау, кривичну пријаву може одбацити и применом начела опортунитета када су у питању кривична дела за која је прописана казна затвора до три године, уколико је осумњичени, услед стварног кајања, спречио наступање штете или је штету у потпуности већ надокнадио, а јавни тужилац, према околностима случаја, оцени да изрицање кривичне санкције не би било правично (чл. 284 ст. 3). Дакле, потребно је испуњење три кумулативна услова: да се осумњичени стварно каје; да је због тога спречио наступање штете или је штету већ у потпуности надокнадио; и да јавни тужилац оцени да изрицање кривичне санкције не би било правично. У овом случају оштећени нема ни право приговора. Сматрамо да је у овом случају одбацивања кривичне пријаве оправдано не признати право оштећеном на подношење приговора, с обзиром да је као услов за одбацивање кривичне пријаве предвиђено да је окривљени спречио наступање штете или је штету већ у потпуности надокнадио и да се ради о лакшим кривичним делима.

Применом начела опортунитета јавни тужилац може условно одложити кривично гоњење за кривична дела за која је предвиђена новчана казна или казна затвора до пет година, ако осумњичени прихвати једну или више од следећих обавеза (чл. 283 ст. 1):

- 1) да отклони штетну последицу насталу извршењем кривичног дела или да накнади причињену штету;
- 2) да на рачун прописан за уплату јавних прихода уплати одређени новчани износ, који се користи за хуманитарне или друге јавне сврхе;
- 3) да обави одређени друштвенокорисни или хуманитарни рад;
- 4) да испуни доспеле обавезе издржавања;
- 5) да се подвргне одвикавању од алкохола или опојних дрога;
- 6) да се подвргне психосоцијалном третману ради отклањања узрока насилничког понашања;

7) да изврши обавезу установљену правноснажном одлуком суда, односно поштује ограничење утврђено правноснажном судском одлуком.

У односу на претходно важећи ЗКП из 2001. године проширена је примена овог института тако што више није потребна сагласност суда за његову примену за кривична дела за која је прописана казна затвора од три до пет година, нити је потребна сагласност оштећеног када су у питању обавезе предвиђене ст. 1 тач. 2 и тач. 3, односно обавезе уплате одређеног новчаног износа у хуманитарне сврхе и обављања друштвенкорисног, хуманитарног рада. Такође, продужен је рок у коме је осумњичени дужан да изврши преузете обавезе на најдуже годину дана, у односу на претходно важећи рок од најдуже шест месеци. Ако осумњичени изврши преузете обавезе у року, јавни тужилац ће решењем одбацити кривичну пријаву и о томе обавестити оштећеног, који нема право приговора.

Законској регулативи се, у погледу условног одлагања кривичног гоњења, могу упутити примедбе да из законске формулације не произилази обавеза јавног тужиоца да цени јавни интерес, односно да је одступање од начела легалитета предвиђено у јавном интересу. Ценећи целисходност гоњења у конкретном случају, јавни тужилац треба да закључи да извршење наложених обавеза осумњиченом надомешта и сасвим одстрањује јавни интерес за кривичним гоњењем осумњиченог, али је то законском нормом требало и предвидети. Нису одређени ни законски услови за примену условног одлагања гоњења, већ само тежина кривичних дела код којих је оно допуштено. На овакав начин изгледа да јавни тужилац може условно одложити гоњење без икаквих правних ограничења, па и независно од јавног интереса и степена кривице, што је неприхватљиво. Иако није прописан циљ који треба да се оствари применом опортунитета код условног одлагања кривичног гоњења, он посредно произилази из природе обавеза које јавни тужилац може наложити осумњиченом. Циљ је да се сврха кажњавања постигне налагањем одређених обавеза осумњиченом уместо изрицањем кривичних санкција.⁵⁴

Сматрамо да је законодавац прешироко одредио услове за примену условног одлагања кривичног гоњења, и да је требало задржати решење прописано у ЗКП-у из 2001. године. За кривична дела за која је прописана казна затвора од три до пет година би требало

⁵⁴В. Ђурђић, Начела..., *op. cit.*, стр. 97-98.

условити примену овог института одобрењем суда, или на неки други начин додатно условити, с обзиром да се ту ради и о тежим кривичним делима, као што је тешка телесна повреда,⁵⁵ а при оваквом стању ствари не постоји могућност контроле одлуке јавног тужиоца. Такође, сматрамо и да би било сврсисходно прописати да се обавеза уплате одређеног новчаног износа у хуманитарне сврхе може одредити једино под условом да је осумњичени претходно у потпуности надокнадио штету оштећеном. Наиме, при важећем законском решењу могуће је доћи у парадоксалну ситуацију да јавни тужилац наложи осумњиченом да уплати одређени новчани износ у хуманитарне сврхе, те да одбаци кривичну пријаву, а да осумњичени није претходно надокнадио штету оштећеном. Оштећени, би у том случају, морао заштиту својих права да тражи у парничном поступку, што никако није правично, поготово кад се узме у обзир колико може да потраје и да кошта један парнични поступак.

Иако је изричито прописано да јавни тужилац доноси решење којим одбацује кривичну пријаву, није прописана обавеза јавног тужиоца да решење о одбацивању кривичне пријаве достави и оштећеном, већ само да обавести оштећеног о одбацивању кривичне пријаве и разлозима за то. Сматрамо да би требало предвидети да се решење о одбацивању кривичне пријаве са образложењем доставља и оштећеном, без обзира да ли оштећени има права на приговор или не.

7.2 Процесни положај супсидијарног тужиоца у претходном кривичном поступку

Претходни кривични поступак представља фазу првостепеног кривичног поступка у којој се прикупљају докази да би се одлучило може ли се осумњичени извести пред суд ради пресуђења. Претходни кривични поступак има две фазе: фазу истраге и фазу оптужења. За лакша кривична дела, односно за кривична дела за која је као главна казна прописана новчана казна или казна затвора до осам година, прописана је посебна форма поступка – скраћени (сумарни) кривични поступак, у коме нема фазе истраге, па овај поступак започиње заказивањем главног претреса (чл. 499). Истрага може изостати и у

⁵⁵Чл. 121 ст. 1 Кривичног законика, („Сл. гласник РС“ бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019).

редовном кривичном поступку који се води за тежа кривична дела, у случајевима када се поступак покреће на основу непосредне оптужбе, и тада кривични поступак почиње одлуком суда о потврђивању оптужнице (чл. 331 ст. 5).

Важећим законом је напуштена ранија континенталноевропска правна традиција и приступљено је уређењу кривичног поступка на основама англосаксонске правне традиције или адверзијалног (страначког) уређења тог поступка. Најзначајнија промена која је уведена новим уређењем кривичног поступка у наш правни систем јесте тужилачка истрага, у односу на раније постојећу судску истрагу. Према важећем закону фаза истраге почиње доношењем наредбе јавног тужиоца (чл. 296 ст. 1), који и спроводи истрагу (чл. 298 ст. 1). Јавни тужилац је дужан да обавести оштећеног о покретању истраге и да га поучи о његовим правима које има као учесник у поступку (чл. 297 ст. 3). Оштећени се у фази истраге може саслушати као сведок, али нема права да присуствује саслушању окривљеног. Има права да присуствује саслушању других сведока, увиђају или саслушању вештака, али није прописана обавеза јавног тужиоца да оштећеном упути позив већ само да га обавести (чл. 300). На овакав начин оштећени може бити онемогућен да учествује у поступку истраге, с обзиром да није прописан формалан начин за његово обавештавање о предузимању доказних радњи, па самим тим ни санкција јавном тужиоцу за необавештавање оштећеног. Када присуствује доказним радњама, оштећени може предложити јавном тужиоцу да ради разјашњења ствари постави одређена питања сведоку или вештаку, а по дозволи јавног тужиоца може постављати питања и непосредно. Има право и да захтева да се у записник унесу и његове примедбе у погледу предузимања појединих радњи, а може и предлагати прикупљање појединих доказа.

Јавни тужилац може у току истраге да одустане од гоњења осумњиченог и обустави истрагу: ако дело које је предмет оптужбе није кривично дело, а нема услова за примену мере безбедности; ако је кривично гоњење застарело или је дело обухваћено амнестијом или помиловањем или постоје друге околности које трајно искључују кривично гоњење; или ако нема довољно доказа за оптужење. Јавни тужилац доноси наредбу о обустави истраге и има обавезу да о обустави истраге обавести и оштећеног, који више не може стећи својство супсидијарног тужиоца преузимањем гоњења, већ једино има право на приговор на исти начин као у случају одбацивања кривичне пријаве (чл. 308). Јавни тужилац има обавезу да оштећеног обавести и о завршетку истраге, а ако након завршетка

истраге одустане од кривичног гоњења, обавестиће оштећеног и поучити га о његовом праву на приговор (чл. 310). Оштећени нема права на подношење приговора непосредно вишем јавном тужиоцу због одуговлачења поступка и других неправилности у току истраге.

Претпостављамо да је законодавац сматрао да у овако дефинисаном истражном поступку, где је јавни тужилац својеврсни *dominus litis* целокупног поступка све до подношења оптужбе, нема места супсидијарној тужби, а будући да нема више истражног судије који би спроводио истражне радње у поступку. Међутим, на овакав начин, онемогућавањем оштећеног да преузме улогу супсидијарног тужиоца, законодавац је угрозио не само интерес оштећеног, већ и јавни интерес, будући да сада не постоји спољња контрола рада јавног тужилаштва, већ искључиво интерна контрола од стране непосредно вишег јавног тужиоца.

И у важећем законнику је задржана диверзиона процесна форма у виду споразума о признању кривичног дела између јавног тужиоца и окривљеног. Споразум се може закључити од доношења наредбе о спровођењу истраге па до завршетка главног претреса, за разлику од претходног решења када се споразум могао поднети најкасније до завршетка првог рочишта за одржавање главног претреса. Нема ограничења у погледу тежине кривичног дела, споразум се може закључити за било које кривично дело. Ако оштећени или друго овлашћено лице није поднело имовинскоправни захтев јавни тужилац ће га пре закључења споразума позвати да поднесе захтев (чл. 313). Прописано је да споразум о признању кривичног дела треба да садржи и споразум о имовинскоправном захтеву, уколико је поднет (чл. 314 ст. 1 тач. 4). Оштећени више нема права да присуствује рочишту на коме се одлучује о споразуму, нити је као услов за усвајање споразума предвиђено да суд утврди да споразумом о признању кривичног дела нису повређена права оштећеног или да он није противан разлозима правичности. Није предвиђено ни да се одлука о споразуму доставља оштећеном, нити да оштећени има права жалбе на ову одлуку.

Може се рећи да одредбама законика, када је у питању споразум о признању кривичног дела, правима оштећеног није пружена заштита, с обзиром да није прописана обавеза нити јавног тужиоца нити суда да воде рачуна да споразумом нису повређена права оштећеног, нити оштећени има право жалбе на одлуку суда о прихватању споразума. Једино је

прописано да споразум о признању треба да садржи и споразум о имовинскоправном захтеву, уколико је поднет, али је питање колико је то применљиво у пракси, с обзиром да је ради опредељења висине имовинскоправног захтева неопходно извршити вештачење, било да је у питању материјална или нематеријална штета, а како је закоником прописано да ће се имовинскоправни захтев расправити само ако се тиме не би знатно одуговлачио поступак (чл. 252 ст. 1). Исто важи и за споразум о сведочењу окривљеног (чл. 320).

Након завршетка истраге, ако постоји оправдана сумња да је неко лице учинило кривично дело, јавни тужилац у року од петнаест дана подиже оптужницу. У нарочито сложеним предметима овај рок се може на основу одобрења непосредно вишег јавног тужиоца продужити за још 30 дана. Уколико јавни тужилац не подигне оптужницу у предвиђеном року и не изјави да одустаје од кривичног гоњења, оштећени може у року од осам дана од дана истека рока за подношење оптужнице да поднесе приговор непосредно вишем јавном тужиоцу. Ако оштећени није обавештен о завршетку истраге, може да поднесе приговор у објективном року од три месеца од дана када је јавни тужилац донео наредбу о завршетку истраге. Јавни тужилац оптужницу може подићи и без спровођења истраге, уколико прикупљени подаци о кривичном делу и учиниоцу пружају довољно основа за оптужење (чл. 331).

Важећи ЗКП не прописује било каква права оштећеног приликом испитивања оптужнице од стране ванрасправног већа првостепеног суда, нити оштећени има право жалбе на решења већа о обустављању поступка и одбијању оптужбе. Уколико ванрасправно веће не донесе решење о обустављању поступка или одбијању оптужбе, донеће решење о потврђивању оптужнице.

7.3 Процесни положај супсидијарног тужиоца у главном кривичном поступку

Главни поступак је стадијум првостепеног поступка који започиње након потврђивања оптужнице. Правило је да суд у стадијуму главног поступка мериторно решава кривичну ствар одлучивањем о поднетој кривичној тужби. Суд пре изношења кривичне ствари на главни претрес ради пресуђења предузима низ припремних радњи, а и после изрицања мериторне одлуке неопходне су бројне радње суда како би се обезбедило да та одлука

произведе правно дејство. Стадијум главног поступка чине три фазе: припремање главног претреса; главни претрес; и доношење пресуде.

У поступку који се води на основу оптужбе јавног тужиоца оштећени, и као учесник поступка, има одређена права. Оштећеном се упућује позив већ за припремно рочиште (чл. 347 ст. 1), на коме присутни оштећени може поднети имовинскоправни захтев, о чему ће га поучити председник већа (чл. 348 ст. 4). Уколико оштећени није присутан, председник већа ће прочитати његов поднети имовинскоправни захтев (чл. 349 ст. 2). Оштећени има права да предлаже извођење доказа (чл. 350 ст. 1).

Оштећеном се упућује позив и за главни претрес, при чему ће суд, оштећеног који се не позива као сведок, у позиву обавестити да ће се главни претрес одржати и у његовом одсуству, а да ће се његова изјава о имовинскоправном захтеву прочитати. Оштећени ће се упозорити и на то да ће се, ако не дође, сматрати да неће да продужи кривично гоњење, ако јавни тужилац одустане од оптужбе (чл. 355). Оштећеном се упућује позив и за саслушање сведока или вештака који ће се испитати ван главног претреса (чл. 357). Оштећени увек може присуствовати главном претресу, с обзиром да се искључење јавности не односи на њега (чл. 364 ст. 1). Уколико је оштећени присутан на главном претресу, председник већа ће га поучити о његовим правима из чл. 50 законика (чл. 389 ст. 3). После уводних излагања оптужбе и одбране, оштећени може укратко образложити имовинскоправни захтев (чл. 393 ст. 4). Оштећени може предлагати нове доказе све до завршетка главног претреса, може поновити и предлоге који су раније одбијени, али ће председник већа одбити доказни предлог ако оцени да је реч о доказу за који је оштећени знао у току припремног рочишта или након одређивања главног претреса, али га без оправданог разлога није предложио (чл. 395). Уколико је оштећени присутан, испитаће се пре осталих сведока, а после извођења сваког доказа председник ће упитати и оштећеног да ли поводом изведеног доказа има примедбе (чл. 396). Оштећени има права да поставља питања оптуженом (чл. 398), као и сведоку, вештаку и стручном лицу (чл. 402), а уз одобрење председника већа може и непосредно постављати питања. Након завршетка доказног поступка, председник већа ће упитати, поред странака и браниоца, и оштећеног да ли има предлога за допуну доказног поступка (чл. 408). Оштећени има право на завршну реч, после завршне речи јавног тужиоца (чл. 412), у којој може образложити имовинскоправни захтев и указати на доказе о томе да је оптужени учинио кривично дело

(чл. 413). Оштећени може изјавити жалбу само због одлуке суда о трошковима кривичног поступка и о досуђеном имовинскоправном захтеву (чл. 433).

Сва наведена права која оштећени, као учесник поступка, има почевши од потврђивања оптужнице, су од значаја из разлога што се од тог тренутка активира право оштећеног на супсидијарну тужбу, односно од тог тренутка оштећени постаје потенцијални тужилац према важећем закону. Активно учешће оштећеног у фази припреме главног претреса и на главном претресу је претпоставка да његово евентуално преузимање гоњења буде ефикасно. У супротном, ако оштећени није активно учествовао у главном претресу и није у току са изведеним доказима, тешко ће се одлучити на преузимање гоњења, а и ако преузме гоњење, тешко је очекивати да ће његово заступање оптужбе бити ефикасно, поготово кад се узме у обзир кратак рок од осам дана колико има оштећени за доношење одлуке о преузимању гоњења. Од изузетног је значаја и да оштећени има пуномоћника адвоката који ће му пружити неопходну стручну помоћ.

Дакле, према важећем законском решењу право оштећеног на супсидијарну тужбу активира се тек након потврђивања оптужнице. Ако након потврђивања оптужнице јавни тужилац изјави да одустаје од оптужбе, суд ће питати оштећеног да ли хоће да преузме кривично гоњење и заступа оптужбу, а уколико оштећени није присутан, суд ће га у року од осам дана обавестити о одустанку јавног тужиоца од оптужбе и поучити да може да се изјасни да ли хоће да преузме гоњење и заступа оптужбу. Оштећени је дужан да се одмах или у року од осам дана од дана када је примио обавештење и поуку изјасни да ли хоће да преузме кривично гоњење и заступа оптужбу, а ако није обавештен – у објективном року од три месеца од дана када је јавни тужилац изјавио да одустаје од оптужбе. Ако оштећени изјави да преузима кривично гоњење суд ће наставити, односно одредити главни претрес. У случају да се оштећени не изјасни у року или изјави да не жели да преузме кривично гоњење, суд доноси решење о обустави поступка односно пресуду којом се оптужба одбија. Ако оштећени није присутан на припремном рочишту или главном претресу, а уредно је позван или му се позив није могао уручити због непријављивања суду промене адресе пребивалишта или боравишта, сматраће се да неће да настави гоњење и суд ће донети решење о обустави поступка, односно пресуду којом се оптужба одбија (чл. 52). Оштећени или оштећени као супсидијарни тужилац који из оправданог разлога није могао да благовремено обавести суд о промени адресе пребивалишта или боравишта, односно да

дође на припремно рочиште или главни претрес, може поднети молбу за повраћај у пређашње стање (чл. 226 ст. 2).

Супсидијарни тужилац, након преузимања гоњења, има следећа права: да заступа оптужбу, у складу са одредбама овог законика; да поднесе предлог и доказе за остваривање имовинскоправног захтева и да предложи привремене мере за његово обезбеђење; да ангажује пуномоћника из реда адвоката; да захтева постављање пуномоћника; да предузима друге радње, када је то одређено овим закоником; а поред наведених права има и сва остала права која има јавни тужилац, осим оних која јавни тужилац има као државни орган (чл. 58). Супсидијарном тужиоцу, када се кривични поступак води за кривично дело за које се по закону може изрећи казна затвора у трајању преко пет година, може се, на његов захтев, поставити пуномоћник ако је то у интересу поступка и ако оштећени као тужилац, према свом имовном стању, не може сносити трошкове заступања (чл. 59). Као једна од мера за одржавање реда у судници прописано је и удаљење супсидијарног тужиоца или његовог законског заступника до краја доказног поступка, при чему ће удаљеном оштећеном за даљи ток поступка бити постављен пуномоћник (чл. 373 ст. 1). Супсидијарни тужилац би, хипотетички, на овако прописан начин, могао добити пуномоћника на терет буџетских средстава тиме што би, ометањем одржавања главног претреса, издејствовао своје удаљење са истог.

Оштећеном својство супсидијарног тужиоца престаје: одустанком од оптужбе; преузимањем кривичног гоњења од стране јавног тужиоца; смрћу, односно престанком правног лица (чл. 60). Супсидијарни тужилац може својом изјавом суду пред којим се води кривични поступак одустати од оптужбе до завршетка главног претреса или претреса пред другостепеним судом, при чему је изјава о одустанку неопозива (чл. 61 ст. 1). Јавни тужилац има право да се, након одустанка од гоњења, поново активира у улози овлашћеног тужиоца и преузме кривично гоњење и заступање оптужбе, све до завршетка главног претреса (чл. 62).

Након преузимања оптужбе, пре почетка главног претреса или на главном претресу, супсидијарни тужилац стиче својство странке у поступку и има овлашћења у складу са тим. На припремном рочишту супсидијарни тужилац излаже садржај оптужнице (чл. 349 ст. 1), предлаже извођење доказа и изјашњава се о предлозима одбране (чл. 350). Супсидијарни тужилац има право жалбе на решење председника већа о обустављању

кривичног поступка, које ће председник већа донети ако установи: да је тужилац одустао од оптужбе или је оштећени одустао од предлога за гоњење; да је оптужени за исто кривично дело већ правноснажно осуђен, ослобођен од оптужбе или је оптужба против њега правноснажно одбијена или је поступак против њега правноснажно обустављен; да је оптужени актом амнестије или помиловања ослобођен од гоњења или се кривично гоњење не може предузети због застарелости или неке друге околности која га трајно искључује (чл. 352). У позиву за главни претрес, супсидијарни тужилац ће се упозорити да, уколико не дође на главни претрес, нити пошаље пуномоћника, да ће се сматрати да је одустао од оптужбе (чл. 355 ст. 6), и у том случају веће ће решењем обуставити поступак (чл. 379 ст. 2).

На главном претресу, с обзиром да је супсидијарни тужилац странка у поступку, иако треба да буде испитан као сведок, он неће бити удаљен из суднице (чл. 390 ст. 3). На главном претресу оптужба се излаже, по правилу, тако што тужилац чита оптужницу, али председник већа може уместо тога дозволити тужиоцу да усмено изложи садржај оптужбе (чл. 391), а потом ће, након изјашњавања оптуженог, председник већа позвати тужиоца да изнесе уводно излагање (чл. 393). Супсидијарни тужилац може у току главног претреса, ако оцени да изведени докази указују да је чињенично стање другачије од оног изнетог у оптужници, изменити оптужницу или предложити да се главни претрес прекине ради припремања нове оптужнице (чл. 409 ст. 1), односно проширити оптужницу ако се у току главног претреса открије раније учињено кривично дело оптуженог, при чему веће може проширити главни претрес и на то дело, или одлучити да се за то кривично дело посебно суди (чл. 410).

У погледу улоге суда у току доказног поступка у важећем законнику извршене су велике промене у односу на раније важеће законодавство, које значајно утичу и на положај супсидијарног тужиоца. Поред увођења јавнотужилачке истраге, важећи ЗКП је увео и потпуно адверзијално конструисан главни претрес, уз максимално пасивизирање улоге суда. Важећим закоником је прописано да је терет доказивања оптужбе на тужиоцу, да суд изводи доказе на предлог странака, те да суд може дати налог странци да предложи допунске доказе или изузетно сам одредити да се такви докази изведу, ако оцени да су изведени докази противречни или нејасни и да је то неопходно да би се предмет доказивања свестрано расправио (чл. 15). Начело истине је у потпуности девалвирано, за

разлику од претходно важећег ЗКП-а из 2001. године у коме је била прописана дужност суда и државних органа који учествују у кривичном поступку да истинито и потпуно утврде чињенице које су од важности за доношење законите одлуке (чл. 17 ст. 1). При овако конструисаном поступку, где је сва доказна активност на странкама, а само изузетно на суду, нереално је очекивати да супсидијарни тужилац, као неука странка, ефикасно врши заступање оптужбе, уколико нема ангажованог пуномоћника адвоката.

Након завршетка доказног поступка супсидијарни тужилац даје завршну реч. У завршној речи износи оцену доказа изведених на главном претресу, изводи закључке о чињеницама важним за одлуку, указује на одредбе кривичног и другог закона које би се имале применити, наводи олакшавајуће и отежавајуће околности које би требало узети у обзир приликом одлуке о кривичној санкцији и предлаже врсту и меру кривичне санкције (чл. 413 ст. 1). Након доношења пресуде, супсидијарни тужилац може изјавити жалбу из свих законских разлога, а право на побијање пресуде из свих законских разлога има и у случају када му је престало својство супсидијарног тужиоца поновним активирањем јавног тужиоца као странке у поступку (чл. 433).

У скраћеном поступку, који се спроводи за кривична дела за која је као главна казна прописана новчана казна или казна затвора до осам година, уколико јавни тужилац одустане од кривичног гоњења до одређивања главног претреса или рочишта за изрицање кривичне санкције - оштећени има право на приговор, а уколико јавни тужилац одустане од кривичног гоњења од одређивања па до завршетка главног претреса или рочишта за изрицање кривичне санкције – оштећени има право на супсидијарну тужбу (чл. 497). Пре него што одлучи да ли ће поднети оптужни предлог или одбацили кривичну пријаву, јавни тужилац може у најкраћем могућем року предузети одређене доказне радње. Уколико је кривичну пријаву поднео оштећени, а јавни тужилац у року од шест месеци од дана по пријему пријаве не поднесе оптужни предлог, нити обавести оштећеног да је одбацио пријаву, оштећени има право на приговор непосредно вишем јавном тужиоцу (чл. 499).

Једно од питања на које сматрамо да би требало обратити пажњу јесте могућност, односно немогућност супсидијарног тужиоца да закључи споразум о признању кривичног дела са окривљеним. Важећим закоником је изричито прописано да споразум закључују јавни тужилац и окривљени, и да га могу закључити све до завршетка главног претреса (чл. 313). Сматрамо да нема разлога да буде онемогућено да и супсидијарни тужилац

закључује са окривљеним овај споразум, с обзиром да је прописано да супсидијарни тужилац има сва права у поступку која има јавни тужилац, осим права која јавни тужилац има као државни орган (чл. 58). Закључивање споразума не спада у овлашћења која јавни тужилац има као државни орган, већ у овлашћења која јавни тужилац има као овлашћени тужилац и странка у поступку, која својства стиче и супсидијарни тужилац преузимањем гоњења. Ако се супсидијарном тужиоцу дозвољава да заступа оптужбу у овако дефинисаном кривичном поступку где је сва доказна иницијатива на странкама, нема разлога да не буде дозвољено супсидијарном тужиоцу и да преговара са окривљеним о признању кривичног дела.⁵⁶

8. ПРОЦЕСНИ ПОЛОЖАЈ СУПСИДИЈАРНОГ ТУЖИОЦА У УПОРЕДНОМ ПРАВУ

У периоду након Другог светског рата реформе европских кривичних поступака одвијале су се у различитим друштвеним и економским околностима. Легислативне реформе пратиле су дилеме о темељним питањима, као што је она о положају појединца у односу на правила кривичног поступка, односно да ли кривични поступак треба уредити за човека “под поступком” или за човека “у поступку”, затим у погледу опредељења за акузаторски или инквизициони модел, све док крајем прошлог века те моделске, структурне дилеме нису превладане настојањем да се уведе контрадикторни, као четврти модел казненог поступка. Новије реформе обележила је и дилема о томе да ли је кривични поступак целина у којој се уређују пре свега права окривљеног или целина која се посебно усмерава ка успостављању повређених права жртве.⁵⁷

8.1 Процесни положај супсидијарног тужиоца у англосаксонском правном систему

У државама англосаксонског правног система оштећени не може стећи својство супсидијарног тужиоца код кривичних дела за која је предвиђено гоњење по службеној

⁵⁶За више вид. М. Миловановић, Споразум о признању кривице – pro et contra, *Анали Правног факултета у Београду*, Београд, 2010, бр. 2, стр. 415-431.

⁵⁷В. Pavišić, *Novi hrvatski Zakon o kaznenom postupku*, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, Zagreb, 2008, vol. 15, br. 2, str. 489-490.

дужности. У овим државама се користи појам жртве за одређивање лица чија су права повређена или угрожена кривичним делом. Иако се у први план истиче захтев да се са жртвом поступа саосећајно, са поштовањем и уз уважавање њеног достојанства, ситуација у овим земљама се углавном не оцењује као задовољавајућа.⁵⁸

Заговорници права жртава одавно су критиковали додељену улогу жртвама у кривичном поступку. Тврдили су да је неправедно „да особа која је највише погођена извршеним кривичним делом, односно жртва има најмање права.“ Конкретно, они критикују чињеницу да жртве немају право да се консултују са тужиоцем, да немају права да учествују у закључењу споразума о признању кривичног дела, као и чињеницу да су изложени оштром унакрсном испитивању приликом сведочења. Наводе и да овакав кривичноправни систем чине „жртве немоћним, немим и деморализованим“, па чак и да служи за „увеличавање њихове патње“. Ова секундарна виктимизација је неприхватљива цена кривичноправног система. Професор Лоренс Трајб је прокоментарисао: „Права у питању - права жртава кривичних дела да не буду поново виктимизирана кроз процесе у којима државни органи и званичници процесуирају, кажњавају и ослобађају оптуженог или осуђеног преступника - неспорно су основна људска права, права која би било који цивилизовани систем правде тежио да заштити и настојао да их никада не прекрши.“ Друштва за заштиту права жртава су извршила утицај на законодавце у неколицини земаља *common law* система како би усвојили законе који би пружили значајнију заштиту и правима жртава. На пример, амерички Конгрес је усвојио два закона којима је пружило заштиту правима жртава у поступцима пред федералним судовима. Доношењем Била о правима жртава⁵⁹ 1990. године жртве су добиле право на саветодавну улогу у одлучивању о кривичном гоњењу, као и право да присуствују поступку и буду обавештене о осуди оптуженог и изреченој кривичној санкцији. Затим је 2004. године Конгрес усвојио Закон о правима жртава кривичних дела,⁶⁰ којим је гарантовано право жртвама да „разумно буду саслушани у било ком јавном поступку пред окружним судом који укључује пуштање, признање кривице, изрицање казне или условну слободу“. Даље реформе у Сједињеним

⁵⁸Г. П. Илић, О положају..., *op. cit.*, стр. 142.

⁵⁹Victims Bill of Rights of 1990.

⁶⁰Crime Victims' Rights Act of 2004.

Државама су вероватне будући да покрет за заштиту права жртава добија све већу снагу и више финансија. Како је један коментатор изјавио: „Учествовање жртве у кривичном поступку постаје стварност америчког кривичног поступка.“⁶¹

У Енглеској не постоји јасна и свеобухватна дефиниција жртве, већ се проблему приступа парцијално, што је последица одсуства општих начела која би била заједничка свим жртвама. Ипак, Правилима о поступању са жртвама кривичних дела⁶² од 2005. године начињен је помак јер је жртви признато право да буде обавештена о поступку, при чему се жртвом сматра свако лице које да изјаву пред полицијом да је непосредно оштећено кривичним делом. У случају смрти тог лица или неспособности да да такву изјаву, њему блиска лица могу користити права која су му изворно припадала. Значајно је поменути да су посебна права призната рањивим или застрашеним жртвама.⁶³

И у канадском праву су дуго била занемаривана права жртве, поготово када је у питању накнада штете проузроковане кривичним делом. Прво је могућност накнаде штете била дозвољена само када је у питању имовинска штета, да би затим право на накнаду било признато и када је у питању повреда личних права. Жртва има и одређену процесну улогу приликом одређивања кривичне санкције. У питању је обавеза жртве да на одређеном обрасцу наведе све податке у вези са кривичном ствари и утицајем који је она имала на њено физичко и психичко здравље. Ово право припада само непосредној жртви или њеном представнику, али не и сведоку који је претрпео одређене психичке патње.⁶⁴

8.2 Процесни положај супсидијарног тужиоца у континенталном правном систему

У националним законодавствима земаља континенталног правног система поред појма жртве, употребљава се и појам оштећени. У Француској се користи појам жртве под којим се подразумева свако ко је претрпео штету непосредно проузроковану кривичним делом. Француски Касациони суд је временом проширио примену закона и на посредне жртве.

⁶¹C. P. Trumbull, The Victims of Victim Participation in International Criminal Proceedings, *Michigan Journal of International Law*, 2008, vol. 29, issue 4, str. 781-783.

⁶²The Code of Practice for Victims of Crime of 2005.

⁶³A. Martini, La victime en Angleterre, *La victime sur la scene en Europe* (dirige par G. Guidicelli-Delage, C. Lazerge), coll. „Les voies du droit“, Presses Universitaires de France, Paris, 2008, str. 53.

⁶⁴P. Beliveau, M. Vauclair, Traite general de preuve et de procedure penales, *Les Editions Themis*, Faculte de droit Universite de Montreal, Montreal, 2000, str. 82-83.

Француски институт конституисања оштећеног као процесне странке у кривичном поступку подношењем тужбе за накнаду штете (*l'actio civile*) једини је и важан изузетак у континенталном праву у коме се таква тужба уобичајила као редовни део кривичне процедуре. Разлога за то има више: дуга традиција, чврсто инкорпорисан положај оштећеног као подносиоца грађанске тужбе у кривичну процедуру, и коначно, практични ефекти процесне економије, јер је кривични поступак јефтинији по оштећеног и бржи него парнични, а одлука кривичног суда делује обавезујуће више него пресуда парничног суда. Отуда се француски кривични поступак сматра идеалним примером који демантује све приговоре о инкомпатибилности грађанске и кривичне процедуре, која онемогућава остварење и грађанског и кривичног захтева у истом поступку.⁶⁵

Особеност романског правног модела јесте да оштећени може покренути кривични поступак или му се може придружити ако је већ отпочео, подношењем грађанскоправне тужбе. Таквом тужбом захтева се накнада штете од окривљеног или другог одговорног лица. Међутим, она у кривичном поступку има и једну посебну улогу: њеним подношењем оштећени се истовремено саглашава са кривичним гоњењем окривљеног и стиче процесну улогу странке са приватним захтевом на накнаду штете. Према одредбама француског законика, јавни тужилац је једини овлашћени тужилац који може покренути кривични поступак у складу са начелом опортунитета по дискреционој оцени руководећи се јавним интересом. Као важан коректив такве јавне оптужбе служи институт приватне тужбе ради накнаде штете, на коју је овлашћен оштећени. Подношење захтева оштећеног ради накнаде штете у кривичном поступку практично је правни основ за укључивање оштећеног као приватне странке (*partie civile*) у кривични поступак који по својој природи представља јавноправни спор. Грађанска тужба се иницира посебним актом у коме је садржан захтев оштећеног, чијим се подношењем практично оштећени конституише као процесна странка тако што се, са знањем јавног тужиоца, позива на отварање поступка пред истражним судијом када треба да се изјасни о свом захтеву. Подношењем тужбе ради накнаде штете се *ipso facto* покреће кривични поступак, ако није био покренут одлуком јавног тужиоца. Ако је поступак већ у току, оштећени се придружује јавној оптужби изјавом којом се

⁶⁵Н. Мрвић Петровић, *Право жртава на накнаду штете у кривичном поступку*, Београд, 2018, стр. 20.

изјашњава да подноси захтев за накнаду штете (који може одредити до краја главног претреса). Тако оштећени, пријављивањем свог потраживања постаје приватна странка у кривичном поступку. Сагласно правилу да нико не може бити сведок у својој ствари, оштећеном је ускраћена могућност сведочења о конститутивним елементима кривичног дела.⁶⁶

У немачком кривичнопроцесном праву се користи појам оштећени (*der Verletzte*), под којим се подразумева лице чија су лична или имовинска права непосредно оштећена кривичним делом.⁶⁷ Поступне реформе којима су побољшавани услови за остваривање права оштећених у кривичном поступку предузимане су на основу идеје да држава благостања треба са успехом да остварује два задатка: да пронађе и осуди учиниоца кривичног дела и да заштити непосредну жртву кривичног дела. Учешће оштећеног у кривичном поступку није искључиво повезано са чињеницом претрпљене штете, тако да се оштећени, по више процесних основа може укључити у кривични поступак:

- а) подизањем приватне тужбе за кривична дела таксативо наведена из подручја ситне делинквенције (*der Privatkläger*), под условом да је у време извршења кривичног дела окривљени био пунолетан;
- б) дајући оптужни предлог да би јавни тужилац могао да подигне оптужницу у посебној процесној ситуацији (*das Klageerzwingungsverfahren*) код кривичних дела: увреде, телесне повреде или оштећења ствари, покушаја убиства и слично;
- ц) придруживањем јавном тужиоцу или преузимањењем гоњења после одустанка јавног тужиоца од гоњења, када се оштећени налази у ситуацији супсидијарног тужиоца (*der Nebenkläger* – узредни, споредни тужилац).⁶⁸

С обзиром на то да се кривични поступак најчешће води по службеној дужности, оштећени се обично, осим у процесној улози сведока, као супсидијарни тужилац укључује у кривични поступак. У таквом поступку, јавни тужилац је овлашћени тужилац, а оштећени има статус тужиоца са супсидијарном (конексном) тужбом, која се може реализовати једино у случају одустанка јавног тужиоца од гоњења. Оштећени се може

⁶⁶Н. Мрвић Петровић, *op. cit.*, стр. 22-23.

⁶⁷Г. П. Илић, О положају..., *op. cit.*, стр. 146.

⁶⁸Н. Мрвић Петровић, *op. cit.*, стр. 34-35.

придружити јавној тужби за тежа кривична дела (на пример, теже сексуалне деликте, подвођења, тешке телесне повреде, трговину људима). Круг тих дела је непрестано прошириван. Уместо непосредне жртве, ако је погинула приликом извршења кривичног дела, у улози супсидијарног тужиоца се могу наћи њени блиски сродници. Оштећени као супсидијарни тужилац има важна процедурална права: може да присуствује извођењу процесних радњи током суђења (осим у случају када треба да буде саслушан као сведок, када не може присуствовати процесним радњама пре него што буде саслушан). Има право да поставља питања учиниоцу и сведоцима приликом саслушања, да подноси доказе и даје изјаве. Подношењем доказа оштећени као супсидијарни тужилац може значајно утицати на поступак. Оштећени као супсидијарни тужилац има права жалбе на пресуду, као и право на коришћење ванредног правног средства. Управо оштећени у процесном статусу супсидијарног тужиоца има право и да остварује захтев за накнаду штете у кривичном поступку.⁶⁹ Искључена је могућност да суд не одлучи о имовинскоправном захтеву уз оцену да би то довело до одуговлачења кривичног поступка, а оштећеном је признато право да побија одлуку којом је суд одбио да се упусти у одлучивање. Такође, суд има обавезу да досуди имовинскоправни захтев у случају потпуног или делимичног признања кривичног дела.⁷⁰

Од држава са простора некадашње Југославије, Република Хрватска је Законом о казненом поступку од 2008. године, поред појма оштећеног, увела појам жртве. У хрватском ЗКП-у чл. 202 ст. 11 одређен је појам жртве кривичног дела као физичког лица које је претрпело физичке и душевне последице, имовинску штету или битну повреду основних права и слобода који су непосредна последица кривичног дела, при чему се жртвом кривичног дела сматрају и брачни и ванбрачни друг, животни партнер или неформални животни партнер те потомак, а ако њих нема, предак, брат и сестра оног лица чија је смрт непосредно проузрокована кривичним делом те лице коју је оно на основу закона било дужно издржавати. Чл. 202 ст. 12 оштећени је одређен као жртва кривичног дела и правно лице на чију је штету кривично дело учињено који учествују у својству оштећеног у поступку. И у хрватском ЗКП-у је предвиђена могућност да жртва, односно

⁶⁹Н. Мрвић Петровић, *op. cit.*, стр. 35.

⁷⁰Г. П. Илић, *О положају..., op. cit.*, стр. 147.

оштећени, стекне својство приватног тужиоца, а предвиђена су и кривична дела која се покрећу само на предлог жртве (чл. 2 ст. 2), као и могућност да жртва као оштећени преузме кривично гоњење од јавног тужиоца, односно „државног одвјетника“ (чл. 2 ст. 4).

Права која су хрватским ЗКП-ом призната оштећеном (чл. 51) углавном су слична правима која су оштећеном призната нашим важећим ЗКП-ом (чл. 50), и то су процесна права која се признају оштећеном као учеснику поступка. Међутим, права која су у хрватском ЗКП-у (чл. 43 и 43а) посебно призната жртви кривичног дела у нашем ЗКП-у не налазимо. То су права која се односе на специфичан положај жртве кривичног дела и могућа психичка оштећења које је жртва преживела због извршеног кривичног дела, која могу настати и код жртава ненасилних кривичних дела, односно права прописана ради заштите жртве од секундарне виктимизације. Посебно треба поменути право жртве да за кривична дела за које је прописана казна затвора тежа од 5 година, жртва има право на стручну помоћ саветника на терет буџета при подношењу имовинскоправног захтева (чл. 43 ст. 2), односно право жртве насилног кривичног дела учињеног с намером на новчану накнаду из средстава буџета у складу са посебним законом, при чему ће се при обрачунавању ове новчане накнаде узети у обзир да ли је жртва претходно остварила накнаду у виду имовинскоправног захтева, и обратно (чл. 43 ст. 3).

Према важећем хрватском закону, жртва има право на супсидијарну тужбу увек када државни одвјетник одустане од кривичног гоњења, осим у три посебно предвиђена случајева примене начела опортунитета (чл. 55). У првом случају државни одвјетник може решењем одбацити кривичну пријаву или одустати од кривичног гоњења иако постоји основана сумња да је учињено кривично дело за које је прописана новчана казна или казна затвора до пет година ако процени да није целисходно даље вођење кривичног поступка или ако је окривљени изручен или предан страниј држави или међународном суду за друго кривично дело. Изричито је прописано да решење доставља и жртви, те да, иако жртва нема права на преузимање гоњења нити право жалбе на ово решење, има право на притужбу вишем државном одвјетнику. Уколико виши државни одвјетник усвоји притужбу, наложиће нижем државном одвјетнику да одмах настави рад на предмету (чл. 206ц). У другом случају државни одвјетник може условно одложити кривично гоњење, под условом прибављене сагласности жртве или оштећеног, одређивањем посебних обавеза које је окривљени дужан да изврши у року не дужем од годину дана. Решење о

условном одлагању гоњења се доставља жртви, али на ово решење није дозвољена жалба, што је и логично, јер је за његово доношење неопходна претходна сагласност жртве (чл. 206д). У трећем случају Главни државни одвјетник може под условима прописаним посебним законом одбацити кривичну или одустати од кривичног гоњења ако је то сразмерно тежини учињених кривичних дела и значају исказа окривљеног за откривање и доказивање кривичних дела и чланова злочиначке организације, односно злочиначког удружења. Против решења Главног државног одвјетника није допуштена жалба (чл. 206е).

И у хрватском праву је предвиђено да истрагу спроводи државни одвјетник. Међутим, уколико је жртва преузела кривично гоњење може суцу истраге (у нашем праву је то судија за претходни поступак) предложити спровођење истраге за кривична дела за која се истрага спроводи (чл. 225 ст. 1), а за кривична дела за која се истрага не спроводи, односно кривична дела за која је прописана новчана казна или казна затвора до пет година, жртва која је преузела кривично гоњење може суцу истраге предложити извођење појединих доказних радњи (чл. 213ц ст. 1). Уколико прихвати предлог супсидијарног тужиоца, судца истраге ће наложити истражитељу спровођење истраге. Супсидијарни тужилац може бити присутан радњама у истрази и може суцу истраге предлагати да наложи истражитељу спровођење одређених радњи. Ако не прихвати његов предлог о спровођењу радњи, судца истраге ће га о томе обавестити (чл. 225 ст. 4). Кад судца истраге установи да је истрага завршена, известиће о томе супсидијарног тужиоца и обавестити га о месту где се налазе списи и други предмети и о времену када их може разгледати, као и о праву да у року од осам дана може поднети оптужницу те о томе обавестити суца истраге. Ако супсидијарни тужилац у том року не подигне оптужницу, сматраће се да је одустао од гоњења, па ће судца истраге решењем обуставити истрагу (чл. 225 ст. 5).

9. ЗАКЉУЧАК

Сврха установе супсидијарне тужбе, односно могућност оштећеног да се супституише на место јавног тужиоца као заступник оптужбе, јесте контрола рада јавног тужилаштва, органа који држава организује да је заступа пред судом приликом вршења кривичног гоњења. Постојање коректива рада јавног тужилаштва је неопходно ради заштите јавног интереса, с обзиром да је јавни тужилац овлашћени тужилац за гоњење кривичних дела којима се повређују и угрожавају објекти чија је заштита прописана превасходно у јавном

интересу. Међутим, с обзиром да се учињеним кривичним делом вређају и приватни интереси лица оштећених кривичним делом, постојање неког вида контроле рада јавног тужилаштва је неопходно и ради заштите приватних интереса тих појединаца који, непосредно или посредно, трпе штету извршеним кривичном делом. Да би установа супсидијарне тужбе могла да оствари своју сврху, потребно је да постоје прво нормативни, а затим и фактички услови за њену ефикасну примену у пракси.

Наш законодавац је у важећем ЗКП-у као контролне механизме рада јавног тужилаштва предвидео право приговора оштећеног непосредно вишем јавном тужиоцу до потврђивања оптужнице, а након потврђивања оптужнице право оштећеног на супсидијарну тужбу. Притом, законодавац је задржао појам оштећеног, усвојен још у ЗКП-у из 1953.године, као лица које је непосредно оштећено кривичним делом. Лицима посредно оштећеним кривичним делом наш законик признаје једино право на подношење имовинскоправног захтева. Дакле, у нашем праву већ сами нормативни оквири за примену установе супсидијарне тужбе нису повољни. Оштећени приликом одбацивања кривичне пријаве или обустављања истраге има једино право на приговор непосредно вишем јавном тужиоцу, што не представља ефикасан вид контроле.⁷¹ Јавни тужилац током истраге има обавезу да обавештава оштећеног о радњама којима оштећени има право да присуствује, али нема обавезу да му пошаље позив, те стога нема ни санкције за јавног тужиоца уколико није обавестио оштећеног. На овакав начин постоји реална опасност да оштећени буде онемогућен да учествује у истражном поступку, што је противно и јавном интересу, с обзиром да је истрага јавнотужилачка и да суд не врши контролу оптужбе, па је супсидијарна тужба једини контролни механизам рада јавног тужилаштва.

Оштећени је учесник главног претреса, и након потврђивања оптужнице има право на супсидијарну тужбу, међутим, питање је колико је реално да оштећени дође у ситуацију да преузме гоњење после потврђивања оптужнице. Наиме, јавни тужилац је *dominus litis* предистражног и претходног кривичног поступка, сам одређује извођење доказа, оштећени има право предлагања доказа, међутим, уколико јавни тужилац одбије предлог оштећеног, оштећени нема могућност жалбе судији за претходни поступак. Тешко је очекивати да ће јавни тужилац, који је у потпуности и самостално руководио истрагом, те утврдио

⁷¹Види страну 35-36.

постојање оправдане сумње да је одређено лице учинило кривично дело и подигао оптужницу, одустати од оптужнице на главном претресу. Уколико би оштећени и преузео гоњење, питање је колико би његово заступање оптужбе било ефикасно, с обзиром на то да је доказе током истраге ради утврђења чињеничног стања изводио управно јавни тужилац који је одустао од гоњења, као и на потпуно адверзијалну контрукцију главног претреса, у којој је у потпуности девалвирано начело истине пасивизацијом суда у доказном поступку.

При оваквом стању ствари, слободно се може рећи да је јавно тужилаштво орган без спољашње контроле, бар када су у питању права оштећеног. У току истраге оштећени има једино могућност приговора и то само уколико јавни тужилац одустане од гоњења, при чему на одлуку непосредно вишег јавног тужиоца оштећени нема право жалбе. Оштећени нема ни могућност жалбе уколико јавни тужилац одбије његов предлог за извођење доказа, нити је прописано да јавни тужилац доноси посебну одлуку о одбијању предлога оштећеног. Оштећени нема ни могућност приговора непосредно вишем јавном тужиоцу због одуговлачења поступка или других неправилности у току истраге. Када је у питању примена начела опортунитета приликом условног одлагања кривичног гоњења, оштећени нема никакву могућност контроле рада јавног тужиоца. Овај институт је на овако прописан начин изузетно подложен злоупотреби, поготово кад се узме у обзир да нису јасно дефинисани услови под којима јавни тужилац може условно одложити кривично гоњење, као и тежину кривичних дела за која је примена овог института прописана и то да одлука јавног тужиоца не подлеже судској контроли.⁷² Исто важи о за споразум о признању кривичног дела, иако коначну одлуку о овом споразуму доноси суд, с обзиром да није прописана обавеза јавног тужиоца да води рачуна о правима оштећеног приликом закључења овог споразума, нити оштећени има право жалбе на одлуку о прихватању споразума.

Наш законодавац је претходну реформу кривичнопроцесног права учинио са жељом да кривични поступак учини ефикаснијим како поступци не би предуго трајали. Међутим, питање које треба поставити јесте да ли се тежи само и искључиво бржем кривичном поступку или је циљ правичан кривични поступак. Не сме се стављати знак једнакости између ефикасности и брзине кривичног поступка, а још мање поистовећивати ефикасност

⁷²Види страну 41-42.

поступка са његовим коначним исходом, односно да ли у довољној мери поступак резултира правноснажним осуђујућим пресудама. Ова питања су везана за потребу реформе кривичног поступка и правац у којем он треба да иде. Наравно да кривични поступак не сме да траје предуго, али се брзина сама по себи не сме поистовећивати са ефикасним кривичним поступком. Нису исто брз и ефикасан кривични поступак. Брзина поступка је релативна категорија. Важно је да кривични поступак не траје више него што је то објективно потребно, а фактичка је ствар о којем се времену ради у сваком конкретном случају.⁷³

Сматрамо да су одређене измене неопходне када је у питању процесни положај супсидијарног тужиоца и његово право на преузимање кривичног гоњења, те стога наводимо неколико предлога у *de lege ferenda* смислу. Пре свега, потребно је појам оштећеног одредити тако да обухвати и лица посредно оштећена кривичним делом, како би и ова лица имала право на подношење супсидијарне тужбе, поготово у случајевима када је као последица извршеног кривичног дела наступила смрт непосредно оштећеног лица. Начин на који је то уређено у хрватском закону сматрамо добрим решењем. Право на приговор непосредно вишем јавном тужиоцу није довољно ефикасно средство као коректив погрешног или злонамерног поступања јавног тужиоца, те би стога право на супсидијарну тужбу требало да буде признато оштећеном и у случају одбацивања кривичне пријаве, односно обуставе истраге. С обзиром да је предвиђено да истрагом руководи јавни тужилац, у овим случајевима, када супсидијарни тужилац преузме гоњење, истрагом би руководио судија за претходни поступак. Као модел уређења истраге у оваквим случајевима нашем законодавцу може послужити решење предвиђено у хрватском закону. У случају када јавни тужилац није одустао од гоњења и спроводи истрагу, потребно је изричито предвидети обавезу јавног тужиоца да упути позив оштећеном за сваку доказну радњу којој оштећени има права да присуствује, као и да јавни тужилац о доказним предлозима оштећеног које одбија одлучује решењем, на које би оштећени имао право жалбе судији за претходни поступак. Сматрамо да је неопходно обезбедити право оштећеног, као потенцијалног тужиоца, да учествује у поступку, како би његово касније евентуално преузимање кривичног гоњења могло да буде ефикасно и

⁷³М. Шкулић, Критичка анализа новог Законика о кривичном поступку Србије (I), *Бранич*, Београд, 2012, вол. СХХV, бр. 1-2, стр. 30.

ефективно. С друге стране, оштећени који је учествовао приликом извођења доказа у истрази може и сам увидети да у конкретном случају нема места кривичном гоњењу, те би се обезбеђивањем учествовања оштећеног у истражном поступку могле и превенирати евентуалне супсидијарне тужбе у случајевима где нема основа за кривично гоњење. Такође, сматрамо да би требало прецизније уредити случајеве у којима кривични суд не би одлучивао о имовинскоправном захтеву. Сада предвиђено решење, да кривични суд одлучује о имовинскоправном захтеву „под условом да се тиме не би знатно одуговлачио поступак“, даје поступајућем судији дискреционо овлашћење које је исувише подложно злоупотреби, те одлучивање о имовинскоправном захтеву у кривичном поступку прети да постане изузетак, а не правило. На овакав начин би супсидијарни тужилац могао често бити доведен у апсурдну ситуацију да заступа кривичну тужбу у поступку у коме не може да оствари накнаду штете коју је претрпео. Сматрамо да постоји опасност да ће то у великом броју случајева бити разлог да оштећени не поднесе супсидијарну тужбу.

У погледу условног одлагања кривичног гоњења, сматрамо да је решење у ЗКП-у из 2001. године било добро, да би требало за кривична дела за која је прописана казна затвора од три до пет година предвидети као услов сагласност суда, с обзиром да се ради о тежим кривичним делима, односно предвидети као услов сагласност оштећеног када су у питању обавезе уплате одређеног новчаног износа у хуманитарне сврхе или обављања друштвенкорисног рада. Када је у питању споразум о признању кривичног дела, потребно је предвидети обавезу јавног тужиоца да води рачуна да споразумом нису повређена права оштећеног, односно право жалбе оштећеног на одлуку суда о прихватању споразума, а сматрамо и да треба омогућити да и супсидијарни тужилац може да закључи овај споразум са окривљеним.

Тек након стварања нормативних основа за остваривање функције установе супсидијарне тужбе, треба се посветити и стварању фактичких услова за њену примену, пре свега, едукацијом грађана. У супротном, оштећени ће се тешко одлучивати на подношење супсидијарне тужбе, чак и када буде имао ту могућност, чиме ће нестати контролни механизам рада јавног тужилаштва, што никако није ни у јавном интересу ни у интересу појединца.

10. ЛИТЕРАТУРА

Попис коришћене литературе

1. Илић Горан П., Оштећени и стандарди људских права у кривичном поступку, *Анали правног факултета у Београду*, Београд, 2012, бр. 2, вол. LX;
2. Илић Горан П., Кривични поступак између потреба и могућности, *Прати ли кривично законодавство друштвене и економске прилике у Србији?*, Београд: Београдски центар за људска права, 2008;
3. Ђурђић Војислав, *Кривично процесно право- посебни део*, Центар за публикације Правног факултета у Нишу, Ниш, 2017;
4. Јанковић Невена, Положај оштећеног као могућег тужиоца у кривичном поступку, *Бранич*, Београд, 2013, вол. СХХVI, бр. 1 и 2;
5. Кнежевић Саша С., *Кривично процесно право – општи део*, Центар за публикације Правног факултета Универзитета у Нишу, Ниш, 2015;
6. Илић Горан П., О положају оштећеног у кривичном поступку, *Анали правног факултета у Београду*, Београд, 2012, бр. 1, вол. LX;
7. Ђурђић Војислав, Дискреционо кривично гоњење, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, Ниш, 2010, бр. 55;
8. Бркић Снежана, Могућности и границе Американизације главног претреса према ЗКП Србије из 2011. године, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, Ниш, 2017, бр. 49, вол. LVI;
9. Бркић Снежана, Путеви и странпутице кривичнопроцесног законодавства Србије, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, Ниш, 2007, бр. 49;
10. Павловић Зоран С., Неке специфичности оштећеног као супсидијарног тужиоца (у казненом процесном праву Републике Србије), *Зборник радова Правног факултета у Сплиту*, Сплит, 2012, бр. 3;
11. Ђурђић Војислав, Кривични поступак Републике Србије – између реформе и слома система вредности, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, Ниш, 2016, бр. 72, вол. LV;
12. Ђурђић Војислав, Трајковић Марко, О истини у кривичном поступку, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, Ниш, 2013, вол. LI, бр. 65;
13. Давидов Страхиња, Диверзиони модели у предистражном поступку, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, Ниш, 2012, бр. 60;
14. Илић Иван, Утицај консенсуалних процесних форми на утврђивање и доказивање чињеница у кривичном поступку, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, Ниш, 2018, вол. LVII, бр. 80;
15. Ђурђић Војислав, Законске гаранције права на правично суђење у кривичном поступку Србије, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, Ниш, 2015, вол. LIV, бр. 70;
16. Илић Иван, Споразум о признању кривице у теорији, легислативи и пракси, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, Ниш, 2012, бр. 63;
17. Илић Иван, Реперкусије измењених процесних улога на утврђивање чињеница у кривичном поступку, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, Ниш, 2014, вол. LIII, бр. 68;
18. Ђурђић Војислав, Нови кривични поступак Србије – нови разлози за усклађивање са европским правним стандардима, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, Ниш, 2014, вол. LIII, бр. 68;
19. Бељански Слободан, Споразум о признању кривице – предности и недостаци, *Бранич*, Београд, 2009, вол. СХХII, бр. 2;
20. Шкулић Милан, Осврт на неке новине у Законику о кривичном поступку Србије, *Бранич*, Београд, 2019, вол. СХХII, бр. 2;
21. Илић Горан П., О новинама у Законику о кривичном поступку, *Бранич*, Београд, 2009, вол. СХХII, бр. 3-4;
22. Шкулић Милан, Критичка анализа новог Законика о кривичном поступку Србије (I), *Бранич*, Београд, 2012, вол. СХХV, бр. 1-2;

- 23.Шкулић Милан, Критичка анализа новог Законика о кривичном поступку Србије (II), *Бранич*, Београд, 2012, вол. СХХV, бр. 3-4;
- 24.Миловановић Милош, Споразум о признању кривице – pro et contra, *Анали Правног факултета у Београду*, Београд, 2010, бр. 2;
- 25.Ђурђић Војислав, Начела уређења кривичне тужбе, *Законик о кривичном поступку и јавно тужилаштво (de lege lata - de lege ferenda)*, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца, Београд, 2009;
- 26.Николић Ристановић Весна, Подршка жртвама и спречавање секундарне виктимизације: савремена законска решења и пракса, *Темид*, 2003, вол. 6, бр. 1;
- 27.Крстић Јован, Организација јавног тужилаштва и њен утицај на обим и ефикасност примене Законика о кривичном поступку, *Законик о кривичном поступку и јавно тужилаштво (de lege lata - de lege ferenda)*, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца, Београд, 2009;
- 28.Ђурђић Војислав, *Кривично процесно право*, Центар за публикације правног факултета у Нишу, Ниш, 2014;
- 29.Томашевић Горан, Рајчић Матко, Субјекти у казненом поступку: правни положај жртве и оштећеника у новом хрватском казненом поступку, *Хрватски лјетопис за казнено право и праксу*, Загреб, 2008, вол. 15, бр. 2;
- 30.Павишић Берислав, Нови хрватски Закон о казненом поступку, *Хрватски лјетопис за казнено право и праксу*, Загреб, 2008, вол. 15, бр. 2;
- 31.Trumbull Charles P., The Victims of Victim Participation in International Criminal Proceedings, *Michigan Journal of International Law*, 2008, vol. 29, issue 4;
- 32.Martini Aurélien, La victime en Angleterre, *La victime sur la scene en Europe* (dirige par G. Guidicelli-Delage, C. Lazerge), coll. „Les voies du droit“, Presses Universitaires de France, Paris, 2008;
- 33.Beliveau Pierre, Vauclair Martin, Traite general de preuve et de procedure penales, *Les Editions Themis*, Faculte de droit Universite de Montreal, Montreal, 2000;
- 34.Мрвић Петровић Наташа, *Право жртва на накнаду штете у кривичном поступку*, Београд, 2018.

Правни извори

- 1.Законик о кривичном поступку, („Сл. гласник РС“, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019);
- 2.Законик о кривичном поступку, („Сл. гласник РС“, бр. 70/2001, 68/2002, 58/2004, 85/2005, 115/2005, 49/2007, 72/2009, 76/2010);
- 3.Закон о кривичном поступку, ("Службени лист СФРЈ", бр. 4/77, 36/77, 14/85, 26/86 (пречишћен текст), 74/87, 57/89, 3/90, "Службени лист СРЈ", бр. 27/92, 24/94, (21/99, 44/99), 71/2000, 13/2001);
- 4.Законик о кривичном поступку, („Сл. лист ФНРЈ“, бр. 40/53);
- 5.Закон о кривичном поступку, („Сл. лист ФНРЈ“, бр. 97/48);
- 6.Закон о облигационим односима („Сл. лист СФРЈ“, бр. 29/78, 39/85, 45/89 – одлука УСЈ и 57/89, „Сл. лист СРЈ“, бр. 31/93 и „Сл. лист СЦГ“, бр. 1/2003 – Уставна повеља);
- 7.Закон о полицији, („Сл. гласник РС“, бр. 6/2016, 24/2018 и 87/2018);
- 8.Закон о међународној правној помоћи у кривичним стварима, („Сл. гласник РС“, бр. 20/2009);
- 9.Закон о одговорности правних лица за кривична дела, („Сл. гласник РС“, бр. 97/2008);
- 10.Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, („Сл. гласник РС“, бр. 85/2005);
- 11.Кривични законик Републике Србије, („Сл. гласник РС“, бр. 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 – испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019);
- 12.Декларација о основним начелима правде за жртве злочина и злоупотребе власти – Декларација (*Declaration of basic principles of justice for victims of crime and abuse of power – GA Res. 40/34, Annex 1985*);

- 13.Основни принципи и смернице за право на правни лек и обештећење жртава тешких кршења међународног хуманитарног права и озбиљне повредемеђународног хуманитарног права – Основни принципи
(*Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation for Victims of Gross Violations of International Human Rights Law and Serious Violations of International Humanitarian Law* – GA Res. 60/147, Annex 2005);
- 14.Европска конвенција о накнади штете жртвама насилних кривичних дела – Конвенција (*European Convention on the Compensation of Victims of Violent Crimes* – *European Treaty Series* – No. 116);
- 15.Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода – ЕКЉП (*European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*) је постала део нашег правног поретка усвајањем Закона о ратификацији Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода са додатним протоколима, уз неколике касније измене и допуне, *Службени лист СЦГ – Међународни уговори*, 9/03, 5/05 и 7/05 – исправка *Службени гласник РС – Међународни уговори*, 12/10;
- 16.The Code of Practice for Victims of Crime of 2005;
- 17.Victims Bill of Rights of 1990;
- 18.Crime Victims' Rights Act of 2004;
- 19.Zakon о kaznenom postupku Hrvatske, (Urednički pročišćeni tekst, "Narodne novine", br. 152/08, 76/09, 80/11, 91/12 - Odluka i Rješenje USRH, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14 i 70/17);
- 20.Zakon о krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, ("Sl. glasnik BiH", br. 3/2003, 32/2003 - ispr, 36/2003, 26/2004, 63/2004, 13/2005, 48/2005, 46/2006, 29/2007, 53/2007, 58/2008, 12/2009, 16/2009, 53/2009 - dr. zakon, 93/2009, 72/2013 i 65/2018);
- 21.ЕСЉП, Борис Стојановски против Бивше југословенске Републике Македоније, 6. мај 2010, § 31, 39, 40, 51, 53, 56, 57.

11. САЖЕТАК И КЉУЧНЕ РЕЧИ

Овим радом желимо сагледати положај и права оштећеног код кривичних дела за која се гони по службеној дужности, односно право оштећеног да се супституише на место јавног тужиоца као овлашћени, супсидијарни тужилац код ових кривичних дела. Појам оштећеног, односно његов положај и права као учесника кривичног поступка, морају бити јасно уређени како не би долазили у колизију са интересом јавног тужиоца за ефикасним кривичним гоњењем, код кривичних дела за које је предвиђено кривично гоњење по службеној дужности. Са друге стране, уређеност положаја и права оштећеног је важно и у односу на окривљеног, како због могућег настојања оштећеног да се помоћу кривичног поступка освети за претрпљену повреду права, што никако не сме бити сврха кривичног поступка, тако и због могућности постојања секундарне виктимизације. Право оштећеног на преузимање кривичног гоњења од јавног тужиоца је од изузетног значаја као вид корективног механизма за отклањање последица погрешног или злонамерног поступања јавног тужиоца. Установа супсидијарне тужбе, самим својим постојањем, има превентивни карактер утицајем на подизање квалитета рада јавног тужилаштва, како би се свела на минимум могућност да изостане кривично гоњење у ситуацији када за то има основа. Јавни тужилац одлуку да не започне кривично гоњење или да одустане од започетог кривичног гоњења може донети злоупотребом службеног положаја, па његова одлука противно начелу легалитета неоправдано изостаје. До непредузимања или одустајања од кривичног гоњења још чешће долази због погрешне и неправилне процене о испуњености услова за кривични прогон. Обезбеђивањем могућности да се на месту јавног тужиоца јави супсидијарни тужилац, осигурава се спољашња контрола законитости и правилности рада јавног тужилаштва, као државног органа у обављању своје законом прописане функције, монопола везаног за покретање и вођење кривичног поступка за кривична дела за која се гони по службеној дужности. Ово право оштећеног је у ЗКП-у из 2011. године значајној мери дерогирано у односу на ЗКП из 2001. године, с обзиром да по важећем законском решењу оштећени нема могућност преузимања кривичног гоњења у предистражном и истражном поступку, већ то право има тек након потврђивања оптужнице у редовном кривичном поступку, односно након заказивања главног претреса или рочишта за изрицање кривичне санкције у скраћеном поступку. Посебно су спорна законска решења код условног одлагања кривичног гоњења, одбацивања кривичне пријаве из разлога

правичности, као и споразума о признању кривичног дела када оштећени нема ни могућност приговора непосредно вишем јавном тужиоцу. Поред утврђивања положаја и права која оштећени има у току поступка када нема могућност супституисања на место јавног тужиоца, посебно је важно утврдити и положај и права оштећеног након преузимања улоге супсидијарног тужиоца, односно која права оштећени као супсидијарни тужилац нема у односу на јавног тужиоца, која се сматрају правима јавног тужиоца као државног органа. Циљ овог рада је да се утврде положај и права оштећеног у поступку за кривична дела за која се кривично гоњење предузима по службеној дужности према важећем ЗКП-у, те да се поређењем са положајем и правима које је оштећени имао према раније важећим процесним законима, као и са положајем и правима који се оштећеном гарантују у упоредном праву и међународним документима о људским правима, дође до одговора да ли је дерогација права оштећеног била оправдана и потребна, као и да ли је према важећем законском решењу остварива сврха установе супсидијарне тужбе.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: супсидијарни тужилац, одустајање од кривичног гоњења, појам и својства оштећеног, преузимање кривичног гоњења

ABSTRACT

„Subsidiary prosecutor“

This writing seeks to examine the position and rights of the injured party in the offenses prosecuted ex officio, that is, the injured party's right to substitute himself for the public prosecutor position as an authorized, subsidiary prosecutor in these criminal offenses. The notion of the injured party, that is, his position and rights as a participant in criminal proceedings, must be clearly regulated so as not to conflict with the public prosecutor's interest in the effective prosecution of the offenses for which criminal prosecution is envisaged. On the other hand, the regulation of the position and rights of the injured party is important in relation to the defendant, both because of the possible effort of the injured party to seek revenge for the violation of rights through criminal proceedings, which should by no means be the purpose of the criminal proceedings and because of the possibility of secondary victimization. The right of the injured party to take prosecutions from the public prosecutor is of paramount importance as a form of corrective mechanism for eliminating the consequences of wrongful or malicious conduct of the public prosecutor. The institution of a subsidiary lawsuit, by its very existence, has a preventive character by influencing the raising of the quality of work of the public prosecutor's office, in order to minimize the possibility of not leading the prosecution in a situation where it is justified. The public prosecutor may make a decision not to prosecute or to quit the criminal prosecution by abusing his official position, so his decision is contrary to the principle of legality. Public prosecutor decision not to prosecute or to abandon a criminal prosecution is more often due to an incorrect and unlawful assessment of the fulfillment of the conditions for criminal prosecution. Providing the possibility to a subsidiary prosecutor to take over the prosecution ensures external control of the legality and regularity of the work of the public prosecutor's office, in the performance of its statutory function, a monopoly related to the initiation and conduct of criminal proceedings for offenses prosecuted ex officio. This right of the injured party was significantly derogated in the 2011 CPC in relation to the 2001 CPC, since according to the current legal solution the injured party has no possibility of taking over the prosecution in the pre-investigation and investigative procedure, yet has this right only after the indictment is confirmed in the ordinary criminal proceedings, and in summary criminal proceedings after scheduling a main trial or a hearing for a sentencing. Particularly controversial are the legal solutions regarding the

conditional suspension of prosecution, dismissal of criminal charges for reasons of fairness, as well as the plea agreement when the injured party does not even have the opportunity to complain directly to a higher public prosecutor. In addition to determining the position and rights of the injured party during the procedure when it is not possible to substitute for the position of public prosecutor, it is especially important to determine the position and rights of the injured party after assuming the role of subsidiary prosecutor, ie what rights the injured party does not have in relation to the public prosecutor, that are considered the rights of the public prosecutor as a state body. The aim of this writing is to determine the position and rights of the injured party in criminal proceedings for which criminal prosecution is undertaken ex officio under the applicable CPC, and to compare the position and rights that the injured party had under previously applicable procedural laws, as and with the position and rights guaranteed to the injured party in comparative law and international human rights instruments, in order to find out whether the derogation of the injured party's rights was justified and necessary, as well as whether the purpose the institution of subsidiary lawsuit is attainable under the applicable legal solution.

KEY WORDS: subsidiary prosecutor, dismissal of criminal prosecution, notion and characteristics of the injured party, takeover of criminal prosecution

12. БИОГРАФИЈА АУТОРА:

Младен Глишић је рођен 07.02.1993. године у Нишу, где је завршио основну школу „Краљ Петар I“ и носилац је „Вукове дипломе“ из тог периода, а затим и средњу школу гимназију „9. Мај“ смер-општи. Служи се енглеским језиком.

Правни факултет универзитета у Нишу уписује 2012. године, а дипломирао је 25.04.2018. године са просечном оценом 9.15. У периоду од јуна 2016. године до октобра 2017. године живео је и радио у Сједињеним Америчким Државама. Мастер студије на Правном факултету Универзитета у Нишу уписао је 2018. године, где се у оквиру општег смера определио за кривично-правни модул. Написао је студијско – истраживачки рад на тему „Утицај породице и средстава масовне комуникације као фактора криминалитета“.

Од априла 2018. године обавља приправнички стаж као приправник – волонтер у адвокатској канцеларији адвоката Јелене Савић Николић у Нишу.